

A – Activitatea Tribunalului în 2011

de Marc Jaeger, președintele Tribunalului

Deși nu a fost un an de reînnoire parțială, 2011 s-a dovedit a fi un an în care compunerea colegiului Tribunalului nu a fost pe deplin stabilă. Astfel, Tribunalul a avut ocazia de a o primi pe doamna M. Kancheva, numită în locul domnului T. Tchipev, care a demisionat în iunie 2010, dar a trebuit de asemenea să regrete plecarea domnului E. Moavero Milanese. Aceste modificări, care nu se încadrează în calendarul stabilit al reînnoirilor trienale, au devenit elemente recurente în viața instanței, la care trebuie să se răspundă prin măsuri adecvate de organizare și de administrare a justiției.

Din punct de vedere statistic, 2011 poate să fie calificat indubitabil drept un an record. Astfel, numărul total de 722 de noi cauze înregistrate constituie o creștere de aproximativ 15 % în raport cu anul 2010 (636 cauze introduse), an care cunoscuse la rândul lui în această privință un nivel inedit până atunci. De asemenea, progresia remarcabilă a numărului de cauze soluționate (+35 %) a determinat un nivel de activitate fără precedent pentru instanță, cu 714 cauze soluționate (față de 527 în 2010), la care s-au adăugat 52 de măsuri provizorii. Acest rezultat trebuie să fie văzut ca fiind rodul reformelor profunde puse în aplicare de Tribunal, atât în ceea ce privește *case management*, în sens larg, cât și în ceea ce privește dezvoltarea instrumentelor informatice și metodele de redactare.

Chiar dacă instanța trebuie să se străduiască să mențină în mod durabil ritmul urmat în 2011, existența unor factori conjuncturali nu permite să se garanteze că acesta va putea fi păstrat în fiecare an. Reformele trebuie, așadar, să fie continuate, pentru ca Tribunalul să poată nu numai să răspundă la creșterea sistematică a contenciosului, ci și să reducă stocul judiciar. Astfel, este de menționat faptul că, în pofida rezultatelor excepționale expuse anterior, numărul cauzelor pendinte a crescut, atingând 1 308 de cauze, iar durata de soluționare a cauzei a continuat să crească, media fiind de 26,7 luni (față de 24,7 luni în 2010).

Având în vedere că posibilitățile de reformare de ordin intern au fost pe deplin exploatate, reflecția trebuie să se îndrepte în prezent spre o modernizare a normelor de procedură ale Tribunalului, din perspectiva asigurării unei mai mari eficiențe și a unei mai bune flexibilități în cadrul examinării procedurale a diferitor tipuri de cauze în fața Tribunalului, cu respectarea drepturilor procesuale ale părților. Dar dincolo de aceste ameliorări certe necesare, bilanțul statistic al anului 2011 ne demonstrează mai ales că Tribunalul nu poate concepe viitorul fără o evoluție de ordin structural și adăugarea unor noi resurse, într-un context economic, financiar și bugetar care nu este totuși propice.

În ceea ce privește natura sa, vom arăta că, în anul 2011, contenciosul Tribunalului a fost caracterizat prin creșterea numărului de litigii în materia ajutoarelor de stat (67 de cauze introduse), prin confirmarea proporției importante a cauzelor de proprietate intelectuală (219 cauze, respectiv 30 % din totalul contenciosului) și prin afluxul brusc și substanțial de acțiuni referitoare la măsurile restrictive adoptate de Uniunea Europeană în raport cu situația anumitor state terțe (93 de cauze introduse), care reflectă în mod deosebit de evident incidența directă a activității legislative și administrative a Uniunii asupra situației instanței. Cu titlu general, contenciosul a fost de asemenea marcat printr-o diversificare și o complexitate crescândă, aspect demonstrat de expunerea care urmează, consacrată diferitor domenii de activitate a Tribunalului, în calitatea sa de instanță care se pronunță asupra legalității (I), asupra despăgubirii (II), asupra recursurilor (III) și asupra măsurilor provizorii (IV).

I. Contenciosul legalității

Cu privire la admisibilitatea acțiunilor formulate în temeiul articolului 263 TFUE

1. Termenul de introducere a acțiunii

Admisibilitatea acțiunilor în anulare este condiționată de respectarea termenului prevăzut la articolul 263 al șaselea paragraf TFUE, conform căruia acțiunile în anulare trebuie formulate în termen de două luni, după caz, de la publicarea actului, de la notificarea acestuia reclamantului sau, în lipsă, de la data la care reclamantul a luat cunoștință de actul respectiv. Potrivit articolului 102 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, în cazul în care actul atacat a fost publicat, acest termen începe să curgă de la sfârșitul celei de a paisprezecea zile de la data publicării respective.

În cauza *PPG și SNF/ECHA* (Ordonanța din 21 septembrie 2011, T-268/10, nepublicată încă, în recurs, pronunțată în complet extins), era atacată o decizie a Agenției Europene pentru Produse Chimice, care, în conformitate cu obligația care îi incumbă în temeiul Regulamentului REACH¹, fusese publicată pe site-ul său internet. Tribunalul consideră că prelungirea termenului de paisprezece zile nu este aplicabilă, arătând că articolul 102 alineatul (1) din Regulamentul de procedură nu privește decât deciziile publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* și că, în speță, nicio dispoziție nu prevede publicarea deciziei atacate în Jurnalul Oficial (spre deosebire – de exemplu – de deciziile referitoare la ajutoarele de stat). Tribunalul a apreciat astfel că acțiunea este inadmisibilă.

Pe de altă parte, în Ordonanța din 1 aprilie 2011, *Doherty/Comisia* (T-468/10, nepublicată încă), Tribunalul a apreciat că ora care trebuie luată în considerare pentru depunerea prin fax a cererii introductive era ora înregistrată la grefa Tribunalului, având în vedere dispozițiile articolului 43 alineatul (3) din Regulamentul de procedură (care prevede că, în privința termenelor procedurale, este luată în considerare numai data depunerii la grefă). Această oră este cea a Luxemburgului, ținând seama de stabilirea sediului Curții de Justiție a Uniunii Europene la Luxemburg, în conformitate cu Protocolul nr. 6 din Tratatul FUE.

În sfârșit, în Ordonanța din 22 iunie 2011, *Evropaïki Dynamiki/Comisia* (T-409/09, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a apreciat că termenul pentru considerente de distanță de zece zile prevăzut la articolul 102 alineatul (2) din Regulamentul de procedură privește doar termenele de procedură, iar nu termenul de prescripție de cinci ani prevăzut la articolul 46 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, a cărui curgere determină prescrierea acțiunii în răspundere extracontractuală. Astfel, termenele de procedură, precum termenele de formulare a căilor de atac, și termenul de cinci ani de prescripție a acțiunii formulate împotriva Uniunii în materie de răspundere extracontractuală sunt termene care, prin natura lor, sunt diferite. Astfel, termenele de formulare a căilor de atac sunt de ordine publică și nu sunt la dispoziția părților și a instanței, fiind instituite în vederea asigurării clarității și a securității situațiilor juridice. Prin urmare, este de competența instanței Uniunii să examineze, chiar și din oficiu, dacă acțiunea a fost introdusă în termenele

¹ Regulamentul (CE) nr. 1907/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 18 decembrie 2006 privind înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (REACH), de înființare a Agenției Europene pentru Produse Chimice, de modificare a Directivei 1999/45/CE și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 793/93 al Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 1488/94 al Comisiei, precum și a Directivei 76/769/CEE a Consiliului și a Directivelor 91/155/CEE, 93/67/CEE, 93/105/CE și 2000/21/CE ale Comisiei (JO L 396, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 60, p. 3).

prevăzute. În schimb, instanța nu poate invoca din oficiu motivul întemeiat pe prescrierea acțiunii în răspundere extracontractuală.

2. Articolul 263 al patrulea paragraf TFUE – Primele cazuri de aplicare

a) Noțiunea de act normativ

Articolul 230 al patrulea paragraf CE supune admisibilitatea acțiunilor introduse de particulari împotriva actelor ai căror destinatari nu sunt dublei condiții ca reclamantii să fie vizați direct și individual de actul atacat. Potrivit jurisprudenței, persoanele fizice sau juridice, altele decât destinatarii unei decizii, nu pot pretinde că aceasta le privește în mod individual decât dacă respectiva decizie le afectează în considerarea anumitor calități care le sunt specifice sau a unei situații de fapt care le caracterizează în raport cu orice altă persoană și, ca urmare a acestui fapt, le individualizează într-un mod analog celui al destinatarului².

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009, au fost modificate condițiile de admisibilitate a acțiunii în anulare. Astfel, potrivit articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, orice persoană fizică sau juridică poate formula o acțiune împotriva actelor care o privesc direct și individual, precum și împotriva actelor normative care o privesc direct și care nu presupun măsuri de executare. Această nouă dispoziție, destinată să înlesnească accesul particularilor la instanța Uniunii, a făcut obiectul unor prime interpretări din partea Tribunalului.

Astfel, în cauza *Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul European și Consiliul* (Ordonanța din 6 septembrie 2011, T-18/10, nepublicată încă, pronunțată în cameră extinsă), Tribunalul a definit pentru prima dată noțiunea „act normativ” în sensul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE. Interpretând această din urmă dispoziție, Tribunalul a arătat că, deși omite termenul „decizie”, aceasta permite introducerea unei acțiuni, mai întâi, împotriva actelor individuale, apoi împotriva actelor cu aplicabilitate generală care privesc o persoană fizică sau juridică direct și individual, precum și, în sfârșit, împotriva actelor normative care o privesc direct și care nu presupun măsuri de executare. Potrivit Tribunalului, din sensul comun al termenului „normativ” rezultă că actele vizate de această a treia posibilitate sunt de asemenea de aplicabilitate generală. Această posibilitate nu vizează totuși toate actele cu aplicabilitate generală, ci doar cele care nu au caracter legislativ, astfel cum rezultă din economia articolului 263 și din geneza procesului care a condus la adoptarea acestei dispoziții, care fusese inițial propusă ca articolul III-365 al patrulea paragraf din proiectul Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa. Tribunalul, procedând de această dată la o analiză teleologică, arată în plus că este conform cu finalitatea dispoziției menționate – și anume cea de a permite unui particular să formuleze o acțiune împotriva actelor cu aplicabilitate generală care nu sunt acte legislative, evitându-se astfel cazurile în care acesta ar trebui să încalce dreptul pentru a avea acces la instanță – faptul că cerințele de admisibilitate a unei acțiuni împotriva unui act legislativ să rămână mai restrictive decât cele aferente unei acțiuni formulate împotriva unui act normativ.

În speță, Tribunalul arată că actul atacat, și anume Regulamentul privind comerțul cu produse derivate din focă³, a fost adoptat potrivit procedurii de codecizie, sub incidența Tratatului CE (articolul 251 CE). Subliniind că rezultă din articolul 289 TFUE că actele adoptate potrivit procedurii definite la articolul 294 TFUE (procedura legislativă ordinară) constituie acte legislative și că această procedură preia, în principiu, procedura codeciziei, Tribunalul concluzionează, în raport

² Hotărârea Curții din 15 iulie 1963, Plaumann/Comisia, 25/62, Rec., p. 197, 223.

³ Regulamentul (CE) nr. 1007/2009 privind comerțul cu produse derivate din focă (JO L 286, p. 36).

cu diferitele categorii de acte juridice prevăzute de Tratatul FUE, că regulamentul atacat trebuie calificat drept act legislativ. Astfel, calificarea drept act legislativ sau act normativ potrivit Tratatului FUE se întemeiază pe criteriul procedurii, legislative sau nelegislative, care a condus la adoptarea sa. Prin urmare, admisibilitatea acțiunii introduse de reclamantă este supusă condiției ca aceștia să demonstreze că au fost afectați direct și individual prin regulamentul respectiv, în sensul celei de a doua ipoteze menționate mai sus, prevăzută la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE.

b) Afectare directă și noțiunea de act care necesită măsuri de executare

În temeiul acestei definiții a noțiunii de act normativ, în Hotărârea din 25 octombrie 2011, *Microban International și Microban (Europe)/Comisia* (T-262/10, nepublicată încă), Tribunalul a apreciat că este admisibilă o acțiune introdusă împotriva deciziei Comisiei referitoare la neinclusiunea triclosanului, substanță chimică produsă de reclamante, în lista de aditivi care se pot utiliza la fabricarea materialelor și a obiectelor din material plastic destinate să vină în contact cu produsele alimentare.

Tribunalul constată, pe de o parte, că decizia atacată a fost adoptată de Comisie în exercitarea unor competențe de executare, iar nu a unor competențe legislative, și, pe de altă parte, că această decizie are o aplicabilitate generală, întrucât se aplică unor situații determinate în mod obiectiv și produce efecte juridice în privința unor categorii de persoane avute în vedere în mod general și abstract. Prin urmare, Tribunalul reține că decizia atacată constituie un act normativ în sensul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE.

Amintind că, prin faptul că permite unei persoane fizice sau juridice să formuleze o acțiune împotriva actelor normative care o privesc direct și care nu presupun măsuri de executare, articolul 263 al patrulea paragraf TFUE urmărește un obiectiv de flexibilizare a condițiilor în care pot fi formulate acțiuni directe, Tribunalul apreciază că noțiunea de afectare directă astfel cum a fost recent introdusă în această dispoziție nu poate face obiectul unei interpretări mai restrictive decât cea care se raportează la noțiunea de afectare directă astfel cum era prevăzută la articolul 230 al patrulea paragraf CE. Stabilind că decizia atacată le privea direct pe reclamante, în sensul noțiunii de afectare directă astfel cum aceasta figura la articolul 230 al patrulea paragraf CE, Tribunalul deduce din aceasta că decizia atacată le privește direct și în sensul noțiunii de afectare directă astfel cum noțiunea respectivă a fost introdusă recent la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE.

În ceea ce privește aspectul dacă decizia atacată presupune măsuri de executare, Tribunalul constată că, în conformitate cu Directiva 2002/72/CE⁴, numai aditivii care figurează pe lista provizorie pot fi utilizați în continuare după 1 ianuarie 2010. În plus, potrivit acestei directive, un aditiv este eliminat din lista provizorie atunci când Comisia hotărăște să nu îl includă pe lista pozitivă. Prin urmare, decizia de neinclusiune a avut drept consecință imediată eliminarea de pe lista provizorie și interzicerea comercializării triclosanului, fără a fi necesar ca statele membre să adopte vreo măsură de executare. Pe de altă parte, măsura tranzitorie, în măsura în care permite să se prelungească până la 1 noiembrie 2011 posibilitatea de a comercializa triclosanul, nu necesita prin ea însăși nicio măsură de executare din partea statelor membre, eventuala intervenție a acestora din urmă înainte de 1 noiembrie 2011 fiind pur facultativă. În sfârșit, Tribunalul subliniază că, deși, în această ultimă ipoteză, măsura tranzitorie putea implica măsuri de executare din partea statelor membre, măsura tranzitorie menționată avea ca unic scop să faciliteze punerea în aplicare a deciziei atacate. Este, așadar, vorba despre un element accesoriu în raport cu obiectul principal al deciziei atacate, constituit din interzicerea comercializării triclosanului.

⁴ Directiva 2002/72/CE a Comisiei din 6 august 2002 privind materialele și obiectele din material plastic destinate să vină în contact cu produsele alimentare (JO L 220, p. 18, Ediție specială, 13/vol. 36, p. 84).

Prin urmare, constatând că actul atacat constituie un act normativ care le privește direct pe reclamante și nu presupune măsuri de executare, Tribunalul, în temeiul noilor dispoziții ale articolului 263 TFUE, declară acțiunea admisibilă.

3. Competența Tribunalului în materia anulării deciziilor prin care se execută penalitățile cu titlu cominatoriu aplicate de Curte pentru neexecutarea unei hotărâri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor

În cauza *Portugalia/Comisia* (Hotărârea din 29 martie 2011, T-33/09, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul era sesizat cu o cerere de anulare a deciziei Comisiei privind cererea de plată a penalităților cu titlu cominatoriu datorate în temeiul Hotărârii Curții din 10 ianuarie 2008, *Comisia/Portugalia*⁵, care a fost pronunțată la rândul ei ca urmare a unei prime hotărâri⁶ de constatare a neîndeplinirii obligațiilor de către acest stat pentru faptul de a fi abrogat legislația națională care condiționează acordarea de daune interese persoanelor lezate în urma unei încălcări a dreptului Uniunii de proba unei culpe sau a unui dol în domeniul contractelor de achiziții publice.

În această privință, Tribunalul constată că tratatul nu prevede nicio dispoziție specială cu privire la soluționarea litigiilor dintre un stat membru și Comisie, cu ocazia recuperării sumelor care ar fi datorate în executarea unei hotărâri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor pronunțate de Curtea de Justiție prin care se obligă un stat membru să plătească penalități cu titlu cominatoriu în cazul neexecutării unei prime hotărâri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor. În consecință, se aplică căile de atac stabilite de tratat, iar decizia prin care Comisia stabilește cuantumul datorat de statul membru în temeiul penalităților cu titlu cominatoriu la care a fost obligat poate face obiectul unei acțiuni în anulare, care intră în competența Tribunalului.

Cu toate acestea, în exercitarea acestei competențe, Tribunalul nu poate să aducă atingere competenței exclusive rezervate Curții în materia constatării neîndeplinirii obligațiilor. Astfel, Tribunalul nu se poate pronunța, în cadrul unei acțiuni în anulare îndreptate împotriva unei decizii a Comisiei referitoare la executarea unei astfel de hotărâri a Curții, cu privire la o problemă legată de încălcarea de către statul membru a obligațiilor ce îi revin în temeiul tratatului și care nu ar fi fost soluționată de Curte în prealabil.

Pe de altă parte, Tribunalul arată că, în cadrul executării unei hotărâri a Curții prin care se aplică penalități cu titlu cominatoriu unui stat membru, Comisia trebuie să poată aprecia măsurile adoptate de statul membru pentru a se conforma hotărârii Curții fără a aduce atingere nici drepturilor statelor membre, astfel cum rezultă din procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor, nici competenței exclusive a Curții de a se pronunța cu privire la conformitatea unei legislații naționale cu dreptul Uniunii. Prin urmare, Comisia este obligată să verifice, înainte de a recupera penalități cu titlu cominatoriu, dacă criticile reținute de Curte în cadrul unei hotărâri intervenite în urma procedurii de constatare a neîndeplinirii obligațiilor persistă încă la data expirării termenului acordat statului membru de Curte pentru a pune capăt încălcării. Cu toate acestea, Comisia nu poate decide, în acest cadru, că măsurile luate de un stat membru pentru a se conforma unei hotărâri nu sunt conforme cu dreptul Uniunii pentru a trage concluziile care se impun în vederea calculării penalităților cu titlu cominatoriu dispuse de Curte. În măsura în care consideră că noul regim juridic introdus de un stat membru nu constituie încă o transpunere

⁵ C-70/06, Rec., p. I-1. Într-un litigiu de aceeași natură s-a pronunțat Hotărârea din 19 octombrie 2011, *Franța/Comisia* (T-139/06, nepublicată încă).

⁶ Hotărârea Curții din 14 octombrie 2004, *Comisia/Portugalia*, C-275/03, nepublicată în Recueil.

corectă a unei directive, Comisia trebuie să declanșeze procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor.

În speță, Tribunalul amintește că rezultă din Hotărârea Curții din 10 ianuarie 2008, Comisia/Portugalia (C-70/06), că acest stat membru trebuia să abroge legislația națională în litigiu și că penalitățile cu titlu cominatoriu erau datorate până la data acestei abrogări. Or, această legislație a fost abrogată printr-o lege intrată în vigoare la 30 ianuarie 2008. Comisia a refuzat totuși să considere că încălcarea încetase la această dată, apreciind că încetarea încălcării intervenise la 18 iulie 2008, data intrării în vigoare a unei noi legislații. Tribunalul constată că dispozitivul hotărârii menționate a fost astfel încălcat de Comisie și anulează decizia atacată.

Normele de concurență aplicabile întreprinderilor

1. Aspecte generale

a) Noțiunea de întreprindere

În cauzele conexe *Gosselin/Comisia* și *Stichting Administratiekantoor Portielje/Comisia* (Hotărârea din 16 iunie 2011, T-208/08 și T-209/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul precizează condițiile de aplicare a jurisprudenței potrivit căreia intervenția, directă sau indirectă, a unei entități în activitatea economică a unei întreprinderi în care deține participații de control permite calificarea acestei entități drept întreprindere în sensul dreptului concurenței. În decizia sa, Comisia considerase că Portielje, o fundație care deține cu titlu fiduciar acțiuni în cadrul Gosselin, participa indirect la activitatea economică exercitată de aceasta din urmă. Tribunalul arată totuși că, întrucât jurisprudența nu a stabilit o prezumție de „intervenție” în gestiunea unei întreprinderi, sarcina probei privind acest element revine Comisiei. Or, potrivit Tribunalului, Comisia nu a invocat în speță decât argumente structurale – constatând doar că Portielje deținea cvasitotalitatea capitalului Gosselin și că cei trei membri principali ai conducerii sale erau în același timp membri ai consiliului de administrație al Gosselin – și nu a furnizat niciun element de probă concret susceptibil să demonstreze că Portielje a intervenit efectiv în gestiunea Gosselin. Prin urmare, Tribunalul reține că nu s-a dovedit de către Comisie că Portielje era o întreprindere.

b) Restrângerea concurenței – Concurență potențială

În cauza *Visa Europe și Visa International Service/Comisia* (Hotărârea din 14 aprilie 2011, T-461/07, nepublicată încă), reclamantele reproșau Comisiei că a evaluat efectele asupra concurenței ale comportamentului ilicit care le este imputat în raport cu un criteriu eronat din punct de vedere economic și juridic, și anume posibilitatea de intensificare a concurenței existente pe piața în cauză. Tribunalul respinge acest argument, arătând că împrejurarea potrivit căreia Comisia a recunoscut că, pe piața în cauză, concurența nu este ineficace nu o împiedică să sancționeze un comportament care are ca efect să excludă un concurent potențial. Astfel, examinarea condițiilor de concurență pe o piață dată ține seama nu numai de concurența existentă între întreprinderile deja prezente pe piața în cauză, ci și de concurența potențială. Prin urmare, Tribunalul validează abordarea Comisiei întemeiată pe aprecierea efectelor care restrâng concurența asupra concurenței potențiale și asupra structurii pieței în cauză.

Această hotărâre oferă de asemenea ocazia Tribunalului de a preciza incidența noțiunii de concurent potențial. Astfel, Tribunalul arată că, dacă intenția unei întreprinderi de a intra pe o piață este eventual relevantă pentru a verifica dacă poate fi considerată un concurent potențial, elementul esențial pe care trebuie să fie întemeiată o astfel de calificare îl reprezintă totuși capacitatea acesteia de a intra pe piața respectivă.

c) Termen rezonabil

În Hotărârile din 16 iunie 2011, *Heineken Nerderland și Heineken/Comisia și Bavaria/Comisia* (T-240/07 și T-235/07, nepublicate încă, în recurs), pronunțate în cadrul cartelului berilor olandeze, Comisia acordase o reducere de 100 000 de euro a cuantumului amenzii aplicate fiecărei întreprinderi ca urmare a duratei excesive a procedurii administrative, care a constat în peste șapte ani după efectuarea inspecțiilor. În această privință, Tribunalul consideră că durata procedurii administrative a determinat o încălcare a principiului termenului rezonabil și că reducerea forfetară acordată de Comisie nu a ținut seama de cuantumul amenzilor aplicate acestor întreprinderi – și anume 219,28 milioane de euro în sarcina Heineken NV și a filialei sale și 22,85 milioane de euro în sarcina Bavaria NV –, astfel încât această reducere nu este susceptibilă să compenseze în mod corespunzător încălcarea. În consecință, Tribunalul fixează reducerea în cauză la 5 % din cuantumul amenzii.

2. Contribuții în domeniul articolului 101 TFUE

a) Administrarea probei

Hotărârile pronunțate în privința cartelului instalațiilor de comutație cu izolație în gaz au permis Tribunalului să aducă o serie de precizări în ceea ce privește regimul probei în materia înțelegerilor.

– Admisibilitate

În cauza *Fuji Electric/Comisia* (Hotărârea din 12 iulie 2011, T-132/07, nepublicată încă), Comisia susținea că atât obiecțiile neformulate în cadrul procedurii administrative, cât și documentele neprezentate în cursul acesteia și depuse pentru prima dată de reclamantă în fața Tribunalului erau inadmisibile. Tribunalul respinge această abordare și subliniază că normele care enumeră drepturile și obligațiile întreprinderilor în cadrul procedurii administrative prevăzute de dreptul concurenței nu pot fi interpretate în sensul că obligă o persoană să coopereze și, în răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile care îi este adresată de Comisie, să formuleze, încă din etapa procedurii administrative, toate criticile pe care ar dori să le poată invoca în susținerea unei acțiuni în anulare.

În același mod, Comisia susținea inadmisibilitatea criticilor întemeiate pe repunerea în discuție a unor elemente de fapt sau de drept recunoscute expres de reclamantă în cursul procedurii administrative. Cu toate acestea, Tribunalul arată că, atunci când persoana în cauză decide în mod voluntar să coopereze și când, în cadrul procedurii administrative, recunoaște explicit sau implicit elementele de fapt sau de drept care justifică imputarea încălcării în sarcina sa, ea nu este limitată în exercitarea dreptului de a formula o cale de atac de care dispune în temeiul tratatului. În lipsa unui temei juridic expres prevăzut în acest scop, o asemenea limitare ar fi contrară principiilor fundamentale ale legalității și respectării dreptului la apărare.

– Mărturii

În Hotărârea din 12 iulie 2011, *Hitachi și alții/Comisia* (T-112/07, nepublicată încă), Tribunalul amintește, mai întâi, că declarația unei întreprinderi căreia i se impută că a participat la o înțelegere, declarație a cărei exactitate este contestată de mai multe alte întreprinderi în cauză, nu poate fi considerată că reprezintă o dovadă suficientă a existenței unei încălcări săvârșite de acestea din urmă, fără a fi confirmată de alte elemente de probă. În continuare, Tribunalul precizează că mărturiile scrise ale angajaților unei societăți, redactate sub controlul acesteia și prezentate de aceasta în scopul apărării sale în cadrul procedurii administrative desfășurate de Comisie, nu

pot, în principiu, să fie calificate drept elemente diferite și independente de declarațiile aceleiași societăți. Acestea nu sunt decât complementare declarațiilor menționate, în raport cu care ele pot să precizeze și să concretizeze conținutul. Prin urmare, acestea trebuie deopotrivă coroborate de alte elemente de probă.

– Elemente contextuale

În Hotărârile din 12 iulie 2011, *Hitachi și alții/Comisia*, citată anterior, *Toshiba/Comisia* (T-113/07, nepublicată încă, în recurs), și *Mitsubishi Electric/Comisia* (T-133/07, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul amintește că, atunci când Comisia se întemeiază numai pe conduita întreprinderilor în cauză pe piață pentru a concluziona cu privire la existența unei încălcări, este suficient ca acestea din urmă să demonstreze existența unor împrejurări care să pună într-o lumină diferită faptele stabilite de Comisie și care permit astfel substituirea cu altă explicație plauzibilă a faptelor a celei reținute de Comisie. Cu toate acestea, deși lipsa unor probe scrise ar putea avea relevanță în cadrul aprecierii globale a seriei de indicii invocate de Comisie, aceasta nu are ca atare drept efect să permită întreprinderii în cauză să pună în discuție afirmațiile Comisiei printr-o prezentare alternativă a faptelor. Această situație se regăsește numai în cazul în care probele prezentate de Comisie nu permit să se demonstreze existența încălcării fără echivoc și fără a fi necesară o interpretare.

– Controlul Tribunalului

În cauza *Mitsubishi Electric/Comisia*, citată anterior, reclamanta contesta jurisprudența potrivit căreia, având în vedere dificultățile cu care se confruntă Comisia în încercarea de a dovedi o încălcare, sunt acceptabile norme mai flexibile în materie de probe. În susținerea argumentației sale, reclamanta arată că amenziile impuse în cauzele privind înțelegeri crescuseră constant în ultimii ani, ceea ce trebuia să influențeze intensitatea controlului deciziilor Comisiei. Tribunalul respinge acest argument subliniind că, deși majorarea cuantumurilor amenzilor este, desigur, susceptibilă să aibă consecințe mai grave pentru părțile cărora li s-au impus aceste amenzi, ea are drept consecință, din moment ce inițiativa Comisiei în acest sens este în general cunoscută, împrejurarea că, atunci când răspunderea pentru încălcare se stabilește în sarcina unor întreprinderi, acestea asigură generarea unui număr cât mai scăzut posibil de probe utilizabile, făcând astfel mai dificilă sarcina Comisiei.

Pe de altă parte, Tribunalul a amintit de asemenea, în Hotărârea din 25 octombrie 2011, *Aragonesas Industrias y Energía/Comisia* (T-348/08, nepublicată încă), că, în măsura în care are obligația să aprecieze dacă probele și celelalte elemente invocate de Comisie în decizia atacată sunt suficiente pentru stabilirea existenței unei încălcări, Tribunalului îi revine deopotrivă obligația de a identifica elementele de probă reținute de Comisie pentru a demonstra participarea reclamantei la încălcarea în cauză. În acest scop, cercetarea elementelor de probă respective poate privi numai partea din motivarea deciziei atacate în care Comisia descrie etapa contradictorie a procedurii administrative.

b) Participarea la o încălcare unică și continuă

În Hotărârea din 16 iunie 2011, *Verhuizingen Coppens/Comisia* (T-210/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul amintește că, pentru ca unei întreprinderi să i se angajeze răspunderea pentru comiterea unei încălcări unice și continue, este necesară cunoașterea comportamentelor ilicite ale celorlalți participanți la încălcare. Or, Tribunalul arată mai întâi că, în speță, deși reclamanta a participat într-adevăr la întocmirea unor devize false de mutare, ea nu avea cunoștință, în schimb, de activitățile anticoncurențiale ale celorlalte întreprinderi cu privire la acordurile de compensații financiare pentru ofertele respinse sau pentru cazurile în care nu exista ofertă. În măsura în care –

independent de dispozitivul său – rezulta clar din motivele deciziei că, în opinia Comisiei, aceste practici formau o încălcare unică și continuă, Tribunalul a anulat atât constatarea încălcării, cât și amenda impusă.

c) Calculul cuantumului amenzii

Anul 2011 a fost marcat de un număr foarte important de cauze privind înțelegeri care ridică o problemă multiplă aferentă calculului amenzii aplicate, precum și de primele cazuri de interpretare de către Tribunal a Orientărilor din 2006⁷.

– Valoarea vânzărilor

În Hotărârea din 16 iunie 2011, *Team Relocations și alții/Comisia* (T-204/08 și T-212/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalului i s-a solicitat interpretarea conceptului „vânzare” de care trebuie să se țină seama în cadrul aplicării Orientărilor din 2006. Cu această ocazie, Tribunalul respinge poziția reclamantei care pledează pentru luarea în considerare doar a valorii vânzărilor care rezultă din serviciul afectat în mod real de practicile anticoncurențiale. Astfel, Tribunalul reține că se impune să se considere drept valoare a vânzărilor, în sensul acestor orientări, vânzările realizate pe piața relevantă.

– Gravitate

În cauza *Ziegler/Comisia* (Hotărârea din 16 iunie 2011, T-199/08, nepublicată încă, în recurs), reclamanta invoca nemotivarea care afectează calculul cuantumului de bază al amenzii. În această privință, Tribunalul arată că Orientările din 2006 au adus „o schimbare fundamentală a metodologiei pentru calculul amenzilor”. În special, a fost eliminată clasificarea încălcărilor în trei categorii („minore”, „grave” și „foarte grave”) și a fost introdus un interval cuprins între 0 % și 30 % cu scopul de a permite o diferențiere mai clară. În plus, cuantumul de bază al amenzii este, în prezent, „legat de o proporție din valoarea vânzărilor, determinată în funcție de gradul de gravitate al încălcării, multiplicată cu numărul de ani în cursul cărora a avut loc încălcarea”. Ca regulă generală, „proporția din valoarea vânzărilor luată în calcul se fixează la un nivel de maximum 30 %”. În ceea ce privește acordurile orizontale de stabilire a prețului, de împărțire a piețelor și de limitare a producției, „care se numără, prin însăși natura lor, printre restrângerile cele mai grave ale concurenței”, proporția din vânzări luată în calcul trebuie să se situeze, în general, „la limita superioară a intervalului”. În aceste condiții, și drept corolar la marja de apreciere de care dispune în materie, Comisia este obligată să motiveze alegerea proporției din vânzări luată în calcul și nu poate să se limiteze să motiveze doar calificarea încălcării ca fiind „foarte gravă”. Cu titlu mai general, deși admite caracterul suficient de motivat al deciziei cu privire la acest aspect, Tribunalul pune accentul pe faptul că jurisprudența menționată a fost elaborată în special în raport cu Orientările precedente și invită, așadar, Comisia ca, în cadrul aplicării Orientărilor din 2006, să își consolideze motivarea referitoare la calculul amenzii pentru a permite mai ales întreprinderilor să cunoască detaliat modul de calcul al amenzii care le este aplicată.

În Hotărârea *Team Relocations și alții/Comisia*, citată anterior, constatând că Orientările din 2006 au suprimat atât clasificarea încălcărilor pe categorii, cât și cuantumul forfetare și au instituit un sistem care permite o diferențiere mai clară în funcție de gravitatea încălcărilor, Tribunalul concluzionează în sensul că Comisia este liberă să individualizeze gravitatea rolului fiecărei

⁷ Orientări privind calcularea amenzilor aplicate în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003, adoptate la 1 septembrie 2006 (JO 2006, C 210, p. 2, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 264).

întreprinderi fie prin determinarea procentului din valoarea vânzărilor reținute, fie cu ocazia aprecierii circumstanțelor atenuante și agravante. Cu toate acestea, în cel din urmă caz, aprecierea circumstanțelor menționate trebuie să permită să se țină seama în mod adecvat de gravitatea relativă a participării la o încălcare unică, precum și de o variație în timp a acestei gravități.

– Durată

În cauzele conexe *Team Relocations și alții/Comisia*, citate anterior, multiplicarea sistematică a cuantumului determinat în funcție de valoarea vânzărilor cu numărul de ani de participare la încălcare a unei întreprinderi, astfel cum se prevede în Orientările din 2006, era contestată în măsura în care acest sistem ar conferi duratei invocate a încălcării o întindere disproporționată în comparație cu ceilalți factori relevanți, și în special cu gravitatea încălcării. Deși Tribunalul, astfel cum s-a arătat cu privire la gravitatea încălcării, menționează că noua abordare a Comisiei reprezintă, și în această privință, o schimbare fundamentală a metodologiei, în măsura în care multiplicarea cu numărul de ani de participare la încălcare echivalează cu o creștere a cuantumului cu 100 % pe an, acesta subliniază totuși că articolul 23 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1/2003⁸ nu se opune unei astfel de evoluții.

În schimb, în Hotărârea din aceeași zi *Gosselin Group și Stichting Administratiekantor Portielje/Comisia*, citată anterior, Tribunalul deduce consecința acestei modificări asupra activității Comisiei. Astfel, acesta precizează că, dacă jurisprudența este constantă în sensul că sarcina probei privind încălcările articolului [101] alineatul (1) [TFUE] incumbă Comisiei și că aceasta trebuie să prezinte dovezi precise și concordante pentru a susține convingerea fermă că încălcarea pretinsă a fost săvârșită, acest lucru se întâmplă în special în cazul probelor referitoare la durata încălcării, criteriu a cărui importanță a fost consolidată în mod considerabil în Orientările din 2006.

– Egalitate de tratament – Cifra de afaceri luată în considerare

În Hotărârile *Toshiba/Comisia și Mitsubishi Electric/Comisia*, citate anterior, Tribunalul arată că, în speță, Comisia s-a raportat la anul 2001 ca an de referință pentru stabilirea valorii vânzărilor mondiale și pentru calculul cuantumului de plecare al amenzilor aplicate Toshiba și Mitsubishi Electric, ale căror activități în domeniul instalațiilor de comutație cu izolație în gaz fuseseră preluate de întreprinderea comună a acestora, TM T & D, în 2002, în timp ce a reținut anul 2003 drept ultimul an complet al încălcării în ceea ce privește producătorii europeni. Potrivit Comisiei, această diferențiere reflecta voința de a lua în considerare faptul că, în cea mai mare parte a perioadei în care a fost săvârșită încălcarea, Toshiba deținea pe piața mondială a acestui produs o cotă considerabil mai mică decât cea a Mitsubishi. Deși apreciază că un astfel de obiectiv este legitim, Tribunalul consideră totuși că ar fi putut fi utilizate alte metode nediscriminatorii pentru a-l atinge, precum împărțirea cuantumului de plecare al amenzii, calculat pe baza cifrelor de afaceri realizate în 2003, în funcție de procentul vânzărilor produsului în cauză în ultimul an înainte de constituirea întreprinderii comune. Prin urmare, întrucât Comisia a încălcat principiul egalității de tratament și în lipsa unui element care să îi permită să calculeze un nou quantum al amenzii, Tribunalul anulează amenzile aplicate celor două întreprinderi.

⁸ Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 [CE] și 82 [CE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167).

– Descurajare

În cauza *Arkema France și alții/Comisia* (Hotărârea din 7 iunie 2011, T-217/06, nepublicată încă), Comisia aplicase o majorare de 200 %, în scopul de a garanta un efect descurajator suficient al sancțiunii pecuniare, ținând seama de dimensiunea și de puterea economică a întreprinderii în cauză. Această majorare era întemeiată pe cifra de afaceri mondială a Total, societatea-mamă a reclamantei. Cu toate acestea, Tribunalul arată că reclamanta a încetat să fie controlată de Total cu câteva zile înainte de adoptarea deciziei Comisiei și, prin urmare, apreciază că majorarea amenzii din perspectiva efectului descurajator nu este justificată. Astfel, Tribunalul amintește că necesitatea de a asigura un efect suficient de descurajator al amenzii impune, printre altele, adaptarea cuantumului său pentru a ține seama de impactul urmărit asupra întreprinderii căreia îi este aplicată, și aceasta pentru ca amenda să nu fie considerată neglijabilă sau, dimpotrivă, excesivă, în special din punctul de vedere al capacității sale financiare. În consecință, acest obiectiv de descurajare poate fi atins în mod valabil numai dacă se ia în considerare situația întreprinderii în ziua în care este aplicată amenda. În măsura în care unitatea economică dintre Arkema și Total a fost desființată înainte de data adoptării deciziei, resursele acestei din urmă societăți nu puteau fi luate în considerare la stabilirea majorării amenzii impuse în sarcina Arkema și a filialelor sale. Tribunalul apreciază, în consecință, că majorarea de 200 % este excesivă în ceea ce le privește și că o majorare de 25 % este adecvată pentru a asigura un efect suficient de descurajator al amenzii care le-a fost aplicată. Pentru acest motiv, Tribunalul decide reducerea cuantumului amenzii aplicate Arkema de la 219,1 la 113,3 milioane de euro.

– Cooperare

În Hotărârea *Fuji Electric/Comisia*, citată anterior, Tribunalul precizează că, deși este exact că data la care elementele de probă sunt transmise Comisiei influențează calificarea acestora în sensul că au valoare adăugată semnificativă, în măsura în care această calificare depinde de elementele de probă cuprinse deja în dosarul Comisiei la data transmiterii lor, singura împrejurare că aceste elemente au fost transmise ulterior notificării comunicării privind obiecțiunile nu exclude ca acestea să poată încă prezenta, în pofida stadiului avansat al procedurii administrative, o valoare adăugată semnificativă. În special, într-o cerere de a beneficia de Comunicarea privind cooperarea, depusă după trimiterea comunicării privind obiecțiunile, o întreprindere se poate concentra pe faptele care, în opinia acesteia, nu au fost demonstrate corespunzător cerințelor legale, în vederea furnizării unei valori adăugate semnificative în raport cu elementele de probă deținute deja de Comisie.

În cauza *Deltafina/Comisia* (Hotărârea din 9 septembrie 2011, T-12/06, nepublicată încă, în recurs), Comisia decisese pentru prima dată să acorde imunitate condiționată reclamantei în cadrul Comunicării privind cooperarea. Tribunalul arată că, având în vedere că acordarea imunității totale la amenzi constituie o excepție de la principiul caracterului individual al răspunderii întreprinderii pentru încălcarea normelor de concurență, este logic ca, în schimb, Comisia să poată impune întreprinderii să nu omită să o informeze cu privire la situația de fapt relevantă pe care o cunoaște și care este de natură să afecteze desfășurarea procedurii administrative și eficiența investigării. Or, Tribunalul arată că, în cadrul unei reuniuni cu concurenții săi, reclamanta a divulgat, în mod voluntar și fără să informeze Comisia în legătură cu acest fapt, că adresase o cerere de imunitate serviciilor Comisiei, înainte ca aceasta din urmă să fi avut ocazia de a verifica înțelegerea în cauză. Întrucât un astfel de comportament nu demonstrează un spirit de cooperare reală, Tribunalul apreciază că, prin faptul că nu a acordat Deltafina imunitatea definitivă, Comisia nu a săvârșit o eroare.

– Circumstanțe agravante

În Hotărârea din 17 mai 2011, *Arkema France/Comisia* (T-343/08, nepublicată încă), Tribunalul arată că, deși niciun termen de prescripție nu se opune constatării de către Comisie a unei încălcări repetate, nu este mai puțin adevărat că, în conformitate cu principiul proporționalității, Comisia nu poate lua în considerare fără nicio limită de timp decizia sau deciziile anterioare prin care este sancționată o întreprindere. În speță, Tribunalul constată că reclamanta a încălcat normele de concurență prin participarea în formă continuă la înțelegeri din 1961 până în luna mai 1984, pentru care a fost sancționată mai întâi în 1984, apoi în 1986 și, în sfârșit, în 1994, și că, în pofida acestei serii de decizii, reclamanta a repetat comportamentul ilicit prin participarea, de la 17 mai 1995 până la 9 februarie 2000, la o nouă înțelegere, sancționată prin decizia atacată. În consecință, Comisia a majorat cu 90 % cuantumul de bază al amenzii aplicate reclamantei. Tribunalul validează abordarea Comisiei, arătând că, din moment ce această serie de decizii, adoptate la un interval scurt, dintre care ultima a fost adoptată cu un an înainte ca reclamanta să participe la încălcarea sancționată prin decizia atacată, dovedește tendința reclamantei de a încălca normele de concurență, Comisia nu a încălcat principiul proporționalității prin faptul că a luat în considerare seria menționată de decizii în cadrul aprecierii comportamentului reclamantei constând în încălcări repetate.

În decizia atacată în cadrul cauzelor *ENI/Comisia* și *Polimeri Europa/Comisia* (Hotărârile din 13 iulie 2011, T-39/07 și T-59/07, nepublicate încă, în recurs), Comisia, observând că întreprinderea EniChem făcuse deja obiectul unor sancțiuni pentru participarea sa la două înțelegeri anterioare, considerase că cuantumul de bază al amenzii aplicate reclamantelor, Eni și filiala sa Polimeri, trebuia să fie majorat cu 50 % în temeiul circumstanței agravante legate de încălcările repetate. Comisia considerase că, deși persoanele juridice implicate în încălcările în cauză nu erau identice, aceeași întreprindere repetase totuși comportamentul ilicit în cauză. Tribunalul mai arată totuși că, întrucât evoluția structurii și a controlului societăților în cauză este complexă, revine Comisiei obligația de a fi deosebit de precisă și de a prezenta toate elementele detaliate necesare pentru a demonstra că societățile vizate prin decizia atacată și societățile vizate prin deciziile anterioare alcătuiau aceeași „întreprindere” în sensul articolului [101 TFUE]. Tribunalul consideră că această situație nu se regăsește în speță și, prin urmare, că încălcarea repetată nu a fost demonstrată. Tribunalul reduce, așadar, cuantumul amenzii de la 272,25 la 181,5 milioane de euro.

În cauzele conexe soluționate în aceeași zi, *ThyssenKrupp Liften Ascenseurs și alții/Comisia* (T-144/07, T-147/07-T-150/07 și T-154/07, nepublicate încă, în recurs), Tribunalul amintește că Comisia a majorat cuantumul amenzilor aplicate societății-mamă ThyssenKrupp AG, filialei sale, ThyssenKrupp Elevator AG, precum și anumitor filiale naționale cu 50 % pentru încălcare repetată, având în vedere că anumite societăți care aparțineau grupului ThyssenKrupp fuseseră deja sancționate în 1998 pentru participarea lor la o înțelegere pe piața suprataxei pe aliaj. În această privință, Tribunalul arată că, în decizia menționată, Comisia constatase o încălcare săvârșită numai de societățile grupului respectiv, cu excluderea societăților-mamă ale acestora la data faptelor, dintre care ThyssenKrupp AG ar fi succesorul economic și juridic. În plus, Comisia nu considerase, în acel stadiu, că filialele și societățile lor mamă alcătuiau o entitate economică. Pe de altă parte, Tribunalul constată că filialele cărora li s-au aplicat amenzi în cadrul înțelegerii din sectorul suprataxei pe aliaj nu făceau parte dintre întreprinderile sancționate în decizia atacată. Astfel, încălcările constatate nu pot fi considerate încălcare repetată săvârșită de aceeași întreprindere.

– Circumstanțe atenuante

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea *Ziegler/Comisia*, citată anterior, reclamanta invoca încetarea practicii ilicite ca circumstanță atenuantă. Tribunalul arată că, deși Orientările din 2006

prevăd că cuantumul de bază al amenzii poate fi redus în acest temei, regula respectivă „nu se aplică acordurilor sau practicilor de natură secretă (în special cartelurilor)”. În plus, beneficiul acestei circumstanțe atenuante este limitat la cazurile în care încălcarea încetează ca urmare a primelor intervenții ale Comisiei. Or, constatând că reclamanta a participat la încălcare până la 8 septembrie 2003, în timp ce inspecțiile au avut loc după această dată, și anume la 16 septembrie 2003, Tribunalul respinge critica prezentată de reclamantă.

În aceeași cauză, reclamanta pretindea că faptul că Comisia a avut cunoștință despre practica ilicită și că ar fi tolerat-o ani de zile o determinase să creadă în mod legitim, chiar dacă în mod eronat, în caracterul legal al acestei practici. În această privință, Tribunalul subliniază că simpla cunoaștere a unui comportament anticoncurențial nu presupune faptul că acest comportament a fost „autorizat sau încurajat” implicit de Comisie, în sensul Orientărilor din 2006. Astfel, o pretinsă inacțiune nu poate fi asimilată cu un act pozitiv precum o autorizare sau o încurajare care determină recunoașterea existenței unei circumstanțe atenuante.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea *Arkema France/Comisia*, citată anterior, reclamanta susținea că Comisia refuzase eronat să îi acorde o reducere a cuantumului amenzii în temeiul cooperării sale efectuate în afara domeniului de aplicare al unei comunicări privind cooperarea. Tribunalul precizează că, pentru a se menține efectul util al acestui tip de comunicare, Comisia este obligată să acorde unei întreprinderi o reducere a amenzii în baza unui alt temei numai în situații excepționale. Tribunalul consideră că o astfel de situație se regăsește în special în cazul în care, deși o întreprindere depășește obligația sa legală de a coopera, fără a avea, cu toate acestea, dreptul la o reducere a cuantumului amenzii în temeiul comunicării menționate, cooperarea acesteia prezintă totuși pentru Comisie o utilitate obiectivă. O astfel de utilitate trebuie să se constate atunci când Comisia își întemeiază decizia finală pe elemente de probă în lipsa cărora nu ar fi fost în măsură să sancționeze integral sau parțial încălcarea în cauză.

– Circumstanțe excepționale

În Hotărârea *Ziegler/Comisia*, citată anterior, Tribunalul examinează aplicarea Orientărilor din 2006 în ceea ce privește luarea în considerare a capacității contributive a întreprinderii în cauză. În această privință, Tribunalul arată că, pentru a beneficia de o reducere excepțională a amenzii din cauza dificultăților economice în temeiul Orientărilor menționate, pe lângă depunerea unei cereri în acest sens, trebuie îndeplinite două condiții cumulative, și anume, în primul rând, dificultatea insurmontabilă de a plăti amenda și, în al doilea rând, prezența unui „anumit context social și economic”. Or, în ceea ce privește prima condiție, Tribunalul constată că Comisia s-a limitat să observe că amenda reprezintă numai 3,7 % din cifra de afaceri mondială a întreprinderii în 2006 pentru a concluziona în sensul că sancțiunea nu este de natură să pună iremediabil în pericol viabilitatea sa economică. Tribunalul consideră, pe de o parte, că această apreciere este abstractă și nu ia deloc în considerare situația reală a reclamantei, iar, pe de altă parte, că un simplu calcul al procentului pe care îl reprezintă amenda în raport cu cifra de afaceri mondială a întreprinderii nu poate *per se* să întemeieze concluzia potrivit căreia această amendă nu este de natură să pună în mod iremediabil în pericol viabilitatea economică a acesteia din urmă. Cu toate acestea, având în vedere că nu era îndeplinită cea de a doua condiție, Tribunalul reține că în mod întemeiat Comisia a respins argumentele invocate de reclamantă.

– Plafon de 10 % din cifra de afaceri

În Hotărârea din 16 iunie 2011, *Putters International/Comisia* (T-211/08, nepublicată încă), Tribunalul arată că simplul fapt că amenda aplicată în final se ridică la 10 % din cifra de afaceri a reclamantei, în timp ce acest procent este mai redus în privința altor participanți la înțelegere, nu poate constitui

o încălcare a principiului egalității de tratament sau a principiului proporționalității. Astfel, această consecință este inerentă interpretării plafonului de 10 % drept prag unic de reducere care se aplică după o eventuală reducere a amenzii ca urmare a unor circumstanțe atenuante sau a principiului proporționalității. Cu toate acestea, Tribunalul observă că înmulțirea cuantumului, stabilit în funcție de valoarea vânzărilor, cu numărul anilor de participare la încălcare poate implica faptul ca, în cadrul Orientărilor din 2006, aplicarea plafonului de 10 % să fie de acum înainte mai degrabă regula decât excepția pentru orice întreprindere care își desfășoară activitatea în principal pe o singură piață și care a participat pentru o perioadă mai mare de un an la o înțelegere. În acest caz, orice diferențiere în funcție de gravitate sau de anumite circumstanțe atenuante nu va mai fi în mod normal susceptibilă să se transfere asupra unei amenzi care a fost redusă pentru a ajunge la valoarea de 10 %. Astfel, Tribunalul pune accentul pe faptul că absența diferențierii în ceea ce privește amenda finală care rezultă din aceasta reprezintă o dificultate care, având în vedere principiul individualizării pedepselor și a sancțiunilor, este inerentă noii metodologii.

d) Caracterul imputabil al comportamentului ilicit și obligarea în solidar

– Condiții de aplicare a prezumției de răspundere a unei societăți-mamă pentru acțiunile filialei sale

În Hotărârea din 15 septembrie 2011, *Koninklijke Grolsch/Comisia* (T-234/07, nepublicată încă), Tribunalul arată că Comisia nu a făcut proba participării directe a reclamantei la înțelegere. Or, reclamanta a fost asimilată filialei sale (deținută în proporție de 100 %) fără ca, în speță, Comisia să efectueze o distincție între persoanele juridice și fără să furnizeze motivele pentru care încălcarea trebuia să îi fie imputată. Potrivit Tribunalului, prin faptul că nu a menționat legăturile economice, organizatorice sau juridice existente între reclamantă și filiala acesteia, Comisia a privat reclamanta de posibilitatea de a contesta eventual temeinicia acestei imputări în fața Tribunalului prin răsturnarea prezumției de exercitare efectivă a unei influențe decisive asupra filialei menționate și nu a dat posibilitatea Tribunalului să își exercite controlul în această privință, ceea ce justifică anularea deciziei.

– Răsturnarea prezumției

În Hotărârile din 16 iunie 2011, *L'Air liquide/Comisia și Edison/Comisia* (T-185/06, nepublicată încă, și T-196/06, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul constată mai întâi că Comisia a putut prezuma în mod legitim exercitarea efectivă a unei influențe decisive de către reclamante asupra filialelor lor, ținând cont de legătura necontestată de control în proporție de 100 % care le unește. În continuare, Tribunalul observă că reclamantele au invocat o argumentație specifică ce viza răsturnarea prezumției menționate, încercând să demonstreze autonomia filialelor lor. Or, în răspunsul la aceste argumente, Comisia s-a limitat să facă trimitere la anumite indicii suplimentare privind exercitarea de către reclamante a unei influențe decisive asupra filialelor lor. Tribunalul apreciază că, procedând în acest mod, Comisia nu a expus, în decizia atacată, motivele pentru care elementele furnizate de reclamante nu erau suficiente pentru a răsturna prezumția în cauză. Or, obligația Comisiei de a-și motiva decizia cu privire la acest aspect rezultă în mod clar din caracterul refragabil al prezumției în cauză, a cărei răsturnare impunea, din partea reclamantelor, să aducă o probă referitoare la ansamblul legăturilor economice, organizatorice și juridice dintre ele înseși și filialele respective. Întrucât Comisia nu a adoptat o poziție detaliată în această privință, Tribunalul anulează decizia atacată pentru încălcarea obligației de motivare.

În cauzele conexe *Gosselin/Comisia și Stichting Administratiekantor Portielje/Comisia*, citate anterior, Comisia aplicase prezumția de exercitare efectivă a unei influențe decisive de către Portielje asupra Gosselin, în măsura în care societatea-mamă deținea cvasitotalitatea capitalului

filialei sale. Cu toate acestea, Tribunalul arată că elementele prezentate de Portielje permiteau răsturnarea prezumției menționate. Printre acestea, Tribunalul subliniază în special faptul că unica posibilitate a societății-mamă de a influența filiala sa ar fi fost să facă uz, cu ocazia adunării generale a acesteia din urmă, de drepturile de vot aferente acțiunilor pe care le deținea. Or, Tribunalul constată că, în perioada în care s-a săvârșit încălcarea, nu a avut loc nicio adunare a acționarilor. Prin urmare, Tribunalul decide anularea deciziei Comisiei în măsura în care este vizată Portielje.

– Întinderea răspunderii

În cauza *Tomkins/Comisia* (Hotărârea din 24 martie 2011, T-382/06, nepublicată încă, în recurs), reclamantei i s-a imputat răspunderea pentru comportamentul ilicit al filialei sale, Pegler, ca urmare a deținerii în proporție de 100 % a capitalului acesteia din urmă. Printre motivele invocate, reclamanta contesta participarea filialei sale la înțelegere pentru o parte din perioada încălcării. Prin Hotărârea pronunțată în aceeași zi *Pegler/Comisia* (T-386/06, nepublicată încă), Tribunalul a anulat decizia Comisiei privind participarea Pegler în cartelul fitingurilor din cupru pentru o parte din perioada încălcării mai mare decât cea vizată de motivul invocat de Tomkins, societatea-mamă. În această privință, Tribunalul amintește că, întrucât instanța Uniunii nu se poate pronunța *ultra petita*, anularea pe care o pronunță nu poate depăși anularea solicitată de reclamantă. Cu toate acestea, din punctul de vedere al dreptului concurenței, reclamanta constituia o entitate unică împreună cu filiala sa, care a obținut parțial câștig de cauză ca urmare a acțiunii în anulare introduse în cauza *Pegler/Comisia*, citată anterior. În consecință, imputarea reținută de Comisie împotriva reclamantei presupune că aceasta din urmă beneficiază de anularea parțială a deciziei atacate în cauza menționată. Astfel, reclamanta invocase un motiv unic prin care contesta durata participării Pegler la încălcare și solicitase anularea deciziei atacate pentru acest motiv. Tribunalul, sesizat cu o acțiune în anulare formulată separat de o societate-mamă și de filiala sa, consideră astfel că nu se pronunță *ultra petita* atunci când ia în considerare rezultatul acțiunii formulate de filială, atât timp cât concluziile acțiunii formulate de societatea-mamă au același obiect.

În schimb, în cauza în care s-a pronunțat aceeași hotărâre, Tomkins renunțase expres la critica întemeiată pe o eroare de apreciere privind majorarea cuantumului amenzii în scop de descurajare. Tribunalul deduce din aceasta că nu se poate pronunța cu privire la aspectul menționat fără a depăși cadrul litigiului, astfel cum a fost definit de părți în această cauză, chiar dacă, în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea *Pegler/Comisia*, citată anterior, a considerat că în mod greșit Comisia aplicase acest coeficient de multiplicare.

– Plată în solidar

În Hotărârea din 12 octombrie 2011, *Alliance One International/Comisia* (T-41/05, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul consideră că reclamanta nu putea fi considerată răspunzătoare pentru încălcarea săvârșită de Agroexpansión pentru perioada anterioară datei de 18 noiembrie 1997, întrucât numai de la această din urmă dată cele două au constituit o unitate economică și, prin urmare, o întreprindere în sensul articolului [101 TFUE]. Întrucât solidaritatea pentru plata amenzii poate acoperi numai perioada încălcării în care societatea-mamă și filiala sa constituiau o astfel de întreprindere, Comisia nu îi putea impune în mod întemeiat reclamantei să plătească în solidar cu Agroexpansión totalitatea cuantumului aplicat acesteia din urmă, respectiv 2 592 000 de euro, și anume un cuantum care se raportează la întreaga perioadă a încălcării. În consecință, Tribunalul a redus majorarea aplicată prin raportare la durată de la 50 % la 35 %.

e) Competența de fond

În temeiul articolului 261 TFUE și al articolului 31 din Regulamentul nr. 1/2003, Tribunalul dispune de o competență de fond care îl abilitază, dincolo de simplul control al legalității sancțiunii, care nu permite decât respingerea acțiunii în anulare sau anularea actului atacat, să reformeze actul atacat, chiar și în lipsa anulării, ținând seama de toate împrejurările de fapt, prin modificarea, de exemplu, a amenzii aplicate⁹.

În Hotărârea *Arkema France și alții/Comisia*, citată anterior, Tribunalul arată că Comisia nu a contestat exactitatea afirmațiilor reclamantelor potrivit cărora, de la 18 mai 2006, acestea nu mai erau controlate de Total și de Elf Aquitaine, element de fapt care figura deja în cererea introductivă. Invitat de reclamante să își exercite competența de fond pentru a reduce cuantumul amenzii în raport cu acest element de fapt, Tribunalul reduce astfel de la 200 % la 25 % majorarea aplicată pentru a asigura un efect suficient de descurajator al amenzii, majorarea fiind considerată excesivă, întrucât a fost calculată pe baza cifrei de afaceri mondiale a societății-mamă. În consecință, cuantumul amenzii aplicate în sarcina Arkema este redus cu 105,8 milioane de euro.

În Hotărârile *Ziegler/Comisia* și *Team Relocations și alții/Comisia*, citate anterior, Tribunalul precizează că motivarea detaliată privind calculul cuantumului amenzii, devenită necesară ca urmare a modificării metodologice fundamentale pe care o presupune aplicarea Orientărilor din 2006, are de asemenea ca obiectiv să faciliteze exercitarea de către Tribunal a competenței sale de fond, care trebuie să îi permită acestuia să aprecieze, pe lângă legalitatea deciziei atacate, caracterul adecvat al amenzii aplicate.

În Hotărârea *Putters International/Comisia*, citată anterior, Tribunalul consideră că absența diferențierii în ceea ce privește amenda finală, care rezultă câteodată din metodologia aplicată în temeiul Orientărilor din 2006, poate impune să își exercite competența de fond în cazurile concrete în care simpla aplicare a orientărilor menționate nu ar permite o diferențiere adecvată.

În Hotărârea din 5 octombrie 2011, *Romana Tabacchi/Comisia* (T-11/06, nepublicată încă), prin care s-a constatat că Comisia, pe de o parte, săvârșise erori de apreciere a faptelor în ceea ce privește durata participării reclamantei la înțelegere și, pe de altă parte, încălcase principiul egalității de tratament prin aprecierea ponderii specifice a acestei participări, Tribunalul remediază această situație prin exercitarea competenței sale de fond. Astfel, Tribunalul consideră, ținând seama, printre altele, de efectul cumulativ al nelegalităților constatate anterior, precum și de capacitatea financiară scăzută a reclamantei, că se va face o apreciere justă a tuturor împrejurărilor cauzei prin stabilirea cuantumului final al amenzii aplicate reclamantei la 1 milion de euro, în loc de 2,05 milioane de euro. În această privință, Tribunalul precizează, pe de o parte, că o amendă cu un asemenea quantum permite sancționarea eficace a comportamentului nelegal al reclamantei într-un mod care nu poate fi neglijat și care rămâne suficient de descurajator, iar, pe de altă parte, că orice amendă care depășește acest quantum ar fi disproporționată în raport cu încălcarea reproșată reclamantei apreciată în ansamblu.

3. Contribuții în domeniul concentrărilor

În Hotărârea din 12 octombrie 2011, *Association belge des consommateurs test-achats/Comisia* (T-224/10, nepublicată încă), Tribunalul a adus precizări cu privire la condițiile de admisibilitate

⁹ A se vedea în special Hotărârea Curții din 15 octombrie 2002, *Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctul 692.

a unei acțiuni introduse de terți, pe de o parte, împotriva unei decizii a Comisiei prin care se declară compatibilă cu piața comună o operațiune de concentrare (în speță, între EDF și Segebel) și, pe de altă parte, împotriva respingerii cererii, introdusă de autoritățile naționale, de trimitere parțială a examinării concentrării în fața autorităților menționate (decizie prin care se refuză trimiterea).

a) Calitatea procesuală activă a terților

În această privință, Tribunalul amintește că rezultă din jurisprudență că, pentru deciziile Comisiei care privesc compatibilitatea unei concentrări cu piața comună, calitatea procesuală activă a terților interesați de o concentrare trebuie apreciată în mod diferit, după cum aceștia, pe de o parte, invocă vicii care afectează esența acestor decizii (terți interesați din „prima categorie”) sau, pe de altă parte, susțin că Comisia a încălcat drepturi procedurale care le sunt conferite prin acte de drept al Uniunii care reglementează controlul concentrărilor (terți interesați din „a doua categorie”).

În ceea ce privește prima categorie, este necesar ca acești terți să fie afectați prin decizia atacată în temeiul anumitor calități care le sunt specifice sau al unei situații de fapt care îi caracterizează în raport cu orice altă persoană și îi individualizează într-un mod analog cu destinatarul. Or, reclamanta, în speță, nu face parte din prima categorie, având în vedere că nu este vizată individual de decizia Comisiei. În ceea ce privește problema dacă reclamanta intră în cea de a doua categorie, Tribunalul precizează că asociațiile de consumatori dispun de un drept procedural – dreptul de a fi audiat – în cadrul procedurii administrative având ca obiect examinarea unei concentrări, sub rezerva respectării a două condiții: în primul rând, concentrarea trebuie să privească produse sau servicii utilizate de consumatorii finali și, în al doilea rând, asociația trebuie să fi introdus efectiv o cerere în scris pentru a fi audiată de Comisie în cursul procedurii de examinare.

Tribunalul constată că reclamantul îndeplinește prima condiție – întrucât concentrarea în cauză poate produce efecte, cel puțin secundare, asupra consumatorilor –, dar nu cea de a doua condiție. În această privință, Tribunalul subliniază că demersurile pe care sunt obligați să le întreprindă terții pentru a fi implicați într-o procedură de control al concentrărilor trebuie să aibă loc începând de la notificarea formală a concentrării. Aceasta permite, în interesul terților, să se evite ca terții să formuleze cereri înainte să fi fost stabilit obiectul procedurii de control desfășurate de Comisie, cu ocazia notificării operațiunii economice în cauză. În plus, aceasta evită situația în care Comisia are sarcina de a tria sistematic, dintre cererile pe care le primește, cererile care se referă la operațiuni economice legate doar de ipoteze abstracte sau chiar de simple zvonuri și cele referitoare la operațiuni care conduc la o notificare. În speță, reclamantul solicitase Comisiei să fie audiat în cadrul examinării concentrării cu două luni înainte notificării sale. Or, potrivit Tribunalului, acest fapt nu poate suplini lipsa reînnoirii cererii sau a oricărei inițiative din partea sa, odată ce operațiunea economică avută în vedere de EDF și de Segebel a devenit efectiv o concentrare notificată corespunzător.

b) Caracterul atacabil al unei decizii de refuzare a trimiterii

Potrivit unei jurisprudențe constante, un terț interesat de o concentrare poate contesta în fața Tribunalului decizia prin care Comisia admite cererea de trimitere introdusă de o autoritate națională pentru concurență. În schimb, Tribunalul apreciază că terții interesați nu au calitate procesuală pentru a contesta o decizie de refuzare a trimiterii, prin care Comisia respinge cererea de trimitere introdusă de o autoritate națională. Astfel, drepturile procedurale și protecția jurisdicțională pe care dreptul Uniunii o recunoaște acestor terți nu sunt deloc puse în pericol prin decizia de refuzare a trimiterii. Dimpotrivă, această decizie garantează terților interesați de o concentrare de dimensiune comunitară, pe de o parte, că aceasta va fi examinată de Comisie

în raport cu dreptul Uniunii și, pe de altă parte, că Tribunalul va fi instanța competentă să judece o eventuală acțiune împotriva deciziei Comisiei prin care se finalizează procedura.

Ajutoare de stat

1. Admisibilitate

Jurisprudența din acest an aduce precizări în special cu privire la noțiunile de act care produce efecte juridice obligatorii și de interes de a exercita acțiunea.

În Hotărârea din 8 decembrie 2011, *Deutsche Post/Comisia* (T-421/07, nepublicată încă), Tribunalul a declarat inadmisibilă acțiunea introdusă de Deutsche Post împotriva deciziei Comisiei de deschidere a procedurii oficiale de investigare cu privire la ajutorul care îi fusese acordat de Republica Federală Germania. Tribunalul a apreciat că decizia atacată, care fusese precedată de o primă decizie de deschidere a procedurii oficiale de investigare în 1999, nu constituia un act atacabil.

Potrivit Tribunalului, o decizie a Comisiei de a deschide procedura oficială, act cu caracter preparator față de decizia finală, produce efecte juridice autonome și, în consecință, constituie un act atacabil nu numai în ipoteza în care reclamantul contestă clasificarea ajutorului drept ajutor nou, ci și în cazul în care contestă însăși calificarea măsurii în litigiu drept ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

Cu toate acestea, în speță, Tribunalul a apreciat că actul atacat, care consta într-o a doua decizie de deschidere a procedurii oficiale, nu constituia un act atacabil, întrucât nu producea efecte juridice autonome în raport cu prima decizie de deschidere. Actul atacat se referea la aceleași măsuri care făcuseră obiectul deciziei de deschidere anterioare. În plus, Comisia menționase deja faptul că măsurile în litigiu puteau intra în domeniul de aplicare a interdicției prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE și că, în consecință, efectele juridice autonome aferente actului atacat se produsese deja ca urmare a deciziei de deschidere menționate. Tribunalul a arătat de asemenea că, în momentul adoptării actului atacat, procedura oficială de investigare deschisă în 1999 cu privire la măsurile în litigiu nu fusese încă închisă și că, astfel, actul atacat nu modificase nici conținutul juridic al măsurilor în litigiu, nici situația juridică a reclamantei.

În cauzele conexe *Freistaat Sachsen și Land Sachsen-Anhalt și Mitteldeutsche Flughafen și Flughafen Leipzig-Halle/Comisia* (Hotărârea din 24 martie 2011, cauzele conexe T-443/08 și T-455/08, nepublicată încă, în recurs), calificarea unui aport de capital ca ajutor de stat era contestată în fața Tribunalului prin două acțiuni introduse împotriva deciziei Comisiei prin care ajutorul acordat de Republica Federală Germania aeroportului Leipzig-Halle era declarat compatibil cu piața comună, prima acțiune fiind introdusă de acționarii publici ai întreprinderilor care administrează aeroportul (cauza T-443/08), iar cea de a doua, de către cele două întreprinderi care administrează aeroportul (cauza T-455/08).

Tribunalul a apreciat că acțiunea formulată de acționarii publici din cauza T-443/08 era inadmisibilă pentru lipsa interesului. Cu titlu prealabil, Tribunalul amintește că o acțiune în anulare introdusă de o persoană fizică sau juridică nu este admisibilă decât în măsura în care reclamantul are un interes să obțină anularea actului atacat. Acest interes trebuie să fie născut și actual și este apreciat în ziua în care este formulată acțiunea. Tribunalul arată de asemenea că simplul fapt că o decizie a Comisiei declară un ajutor compatibil cu piața comună și, prin urmare, nu cauzează, în principiu, prejudicii întreprinderilor care beneficiază de ajutor nu dispensează instanța Uniunii de obligația

de a examina dacă aprecierea Comisiei produce efecte juridice obligatorii de natură să afecteze interesele întreprinderilor respective.

În primul rând, Tribunalul apreciază că faptul că decizia nu corespunde poziției exprimate de reclamant și cu ocazia procedurii administrative nu produce, *per se*, niciun efect juridic obligatoriu de natură să le afecteze interesele și nu poate fundamenta el însuși interesul acestora de a exercita acțiunea. Astfel, procedura de control al ajutoarelor de stat este, ținând seama de economia sa generală, o procedură deschisă în raport cu statul membru care răspunde pentru acordarea ajutorului. Întreprinderile beneficiare ale ajutoarelor și entitățile teritoriale substatuale care acordă ajutoarele, precum și întreprinderile concurente ale beneficiarilor ajutoarelor sunt considerate ca fiind doar „persoane interesate” în această procedură. Tribunalul adaugă faptul că astfel de reclamant și nu sunt niciodată lipsiți de orice protecție jurisdicțională efectivă împotriva deciziei Comisiei prin care un aport de capital este calificat ajutor de stat. Astfel, chiar dacă acțiunea în anulare ar fi declarată inadmisibilă, nimic nu se opune posibilității ca reclamant și menționați să propună instanței naționale, în cadrul unui litigiu în fața unei instanțe naționale în care ar fi eventual implicați pentru a-și asuma consecințele pretinsei nulități a aportului de capital pe care le evocă, să adreseze o trimitere preliminară în temeiul articolului 234 CE, pentru a repune în discuție validitatea deciziei Comisiei în măsura în care prin aceasta se constată că măsura în cauză este un ajutor.

În al doilea rând, în ceea ce privește pretensele consecințe negative ale calificării aportului de capital ca ajutor de stat, Tribunalul consideră că un reclamant nu poate invoca situații viitoare și incerte pentru a justifica propriul său interes de a solicita anularea actului atacat. Împrejurarea că un reclamant se referă la consecințe „posibile” ale pretinsei nulități a aportului de capital în materie de drept al societăților și al insolvenței, iar nu la consecințe certe, este, așadar, insuficientă pentru recunoașterea unui astfel de interes. Pe de altă parte, Tribunalul arată că reclamant și, acționari publici ai beneficiarului ajutorului, nu au demonstrat că dispuneau de un interes propriu, distinct de cel al beneficiarului, de a solicita anularea deciziei. Or, cu excepția situației în care se poate invoca un interes de a exercita acțiunea distinct de cel al unei întreprinderi vizate de actul Uniunii și la care aceasta deține o parte a capitalului, o persoană nu poate să își apere interesele față de acest act altfel decât prin exercitarea drepturilor sale de asociat al acestei întreprinderi.

În Hotărârea din 20 septembrie 2011, *Regione autonoma della Sardegna și alții/Comisia* (cauzele conexe T-394/08, T-408/08, T-453/08 și T-454/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a respins excepția de inadmisibilitate invocată de Comisie și a apreciat că faptul că reclamantele și intervenientele nu au introdus în termenul prevăzut o acțiune împotriva unei decizii de rectificare care are același obiect și finalitate ca o decizie de deschidere a procedurii oficiale de investigare nu le împiedică să invoce motive întemeiate pe nelegalitatea acesteia din urmă împotriva deciziei finale a Comisiei.

Astfel, o decizie de închidere a fazei oficiale de examinare produce efecte juridice obligatorii de natură să afecteze interesele părților interesate, întrucât încheie procedura respectivă și se pronunță definitiv asupra compatibilității măsurii examinate cu regulile aplicabile ajutoarelor de stat. În consecință, părțile interesate dispun întotdeauna de posibilitatea de a ataca această decizie și, în acest cadru, trebuie să poată repune în discuție diferitele elemente care întemeiază poziția adoptată definitiv de Comisie. Tribunalul adaugă că această posibilitate este independentă de întrebarea dacă decizia de deschidere a procedurii oficiale de investigare poate face obiectul unei acțiuni în anulare. Desigur, este posibil să se formuleze o acțiune împotriva respectivei decizii de deschidere atunci când produce efecte juridice definitive, această situație regăsindu-se atunci când Comisia deschide procedura oficială de investigare în privința unei măsuri pe care o califică provizoriu drept ajutor nou. Cu toate acestea, posibilitatea de a ataca o decizie de deschidere

nu poate avea drept consecință reducerea drepturilor procedurale ale părților interesate prin împiedicarea acestora să atace decizia finală și să invoce în susținerea cererilor lor vicii referitoare la toate etapele procedurii care a condus la această decizie.

2. Norme de fond

a) Noțiunea de ajutor de stat

În Hotărârea din 12 mai 2011, *Région Nord-Pas-de-Calais și Communauté d'Agglomération du Douaisis/Comisia* (cauzele conexate T-267/08 și T-279/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a consacrat o serie de dezvoltări referitoare la noțiunea de resurse de stat, în special la condiția ca măsurile în cauză să fie imputabile statului.

Tribunalul amintește în această privință că faptul că avansurile au fost acordate de regiune și de comunitatea intercomunală, așadar, de colectivități teritoriale, iar nu de autoritățile centrale nu este, prin el însuși, de natură a exclude aceste măsuri din sfera de aplicare a articolului 107 alineatul (1) TFUE. Pe de altă parte, Tribunalul precizează că faptul că finanțarea măsurilor în litigiu din resursele proprii ale regiunii și ale comunității intercomunale nu este de natură fiscală sau parafiscală nu poate nici el să excludă măsurile menționate de la calificarea acestora ca fiind ajutoare de stat. Astfel, criteriul determinant în domeniul resurselor de stat este controlul public, iar articolul 107 alineatul (1) TFUE cuprinde toate mijloacele pecuniare, indiferent dacă acestea rezultă sau nu rezultă din contribuții obligatorii pe care autoritățile publice le pot utiliza în mod efectiv pentru a susține întreprinderile.

În Hotărârea din 20 septembrie 2011, *Regione autonoma della Sardegna și alții/Comisia*, citată anterior, era reproșat Comisiei faptul de a fi calificat eronat măsurile în litigiu drept ajutoare noi ilegale pentru motivul că nu au fost notificate, și nu drept ajutoare existente utilizate abuziv.

Tribunalul amintește că, în cazul în care modificarea afectează schema inițială în însăși substanța sa, această schemă se transformă într-o schemă de ajutoare de stat nouă. În schimb, în cazul în care modificarea nu este substanțială, doar modificarea în sine este susceptibilă să fie calificată drept ajutor nou. În speță, decizia de aprobare menționa expres condiția privind anterioritatea cererii de ajutor în raport cu începerea executării proiectelor de investiție. Reținând că, în temeiul măsurii care nu a fost notificată, regiunea Sardinia putea acorda ajutoare pentru proiecte a căror executare începuse înainte de introducerea cererilor de ajutor, Tribunalul consideră că schema astfel cum era aplicată a fost modificată în raport cu schema astfel cum fusese aprobată. Or, potrivit Tribunalului, această modificare nu poate fi calificată drept minoră sau anodină. Astfel, în măsura în care, după cum rezultă din Orientările din 1998¹⁰, Comisia subordonează frecvent aprobarea schemelor de ajutoare cu finalitate regională condiției privind anterioritatea cererii de ajutor în raport cu începerea executării proiectelor, eliminarea acestei condiții era susceptibilă să influențeze evaluarea compatibilității măsurii de ajutor cu piața comună. Tribunalul a concluzionat astfel în sensul că ajutoarele în litigiu erau ajutoare noi, iar nu ajutoare existente. Aceste ajutoare noi erau ilegale, întrucât modificarea schemei aprobate nu fusese notificată Comisiei.

În sfârșit, Tribunalul a precizat că ajutoarele în litigiu nu puteau fi calificate drept ajutoare utilizate abuziv, întrucât această calificare vizează ipoteza în care beneficiarul utilizează ajutorul cu încălcarea deciziei prin care a fost aprobat. Or, în speță, încălcarea deciziei de aprobare nu se putea atribui beneficiarilor ajutoarelor, ci regiunii Sardinia.

¹⁰ Orientările privind ajutoarele de stat regionale din 10 martie 1998 (JO C 74, p. 9).

b) Puterea de apreciere a Comisiei – Examinarea unei scheme de ajutor – Regulament de exceptare

În Hotărârea din 14 iulie 2011, *Freistaat Sachsen/Comisia* (T-357/02 RENV, nepublicată încă), Tribunalul respinge motivul reclamantului potrivit căruia Comisia nu și-a exercitat puterea de apreciere cu ocazia examinării schemei de ajutoare în cauză și s-a limitat să aplice criteriile prevăzute de Regulamentul de exceptare IMM¹¹.

Tribunalul constată că obiectul Regulamentului de exceptare IMM este atât de a declara compatibile cu piața comună anumite ajutoare acordate întreprinderilor mici și mijlocii (IMM), cât și de a excepta statele de la obligația de notificare a acestor ajutoare. Aceasta nu înseamnă totuși că, în urma unei examinări realizate de Comisie în raport cu criteriile definite la articolul 87 alineatul (3) CE, în urma unei notificări din partea unui stat membru, nu poate fi declarat compatibil cu piața comună niciun ajutor acordat în favoarea IMM. Tribunalul precizează de asemenea că, deși Comisia poate stabili norme generale de punere în aplicare care structurează exercitarea puterii sale de apreciere în temeiul articolului 87 alineatul (3) CE, aceasta nu se poate priva în totalitate, atunci când apreciază un caz particular, de puterea de apreciere menționată, în special în privința cazurilor pe care nu a urmărit în mod expres sau chiar a omis să le reglementeze în normele generale de punere în aplicare. Prin urmare, această putere de apreciere nu este epuizată prin adoptarea unor astfel de norme generale și, în principiu, nu există niciun obstacol în calea unei eventuale aprecieri individuale în afara cadrului normelor menționate, cu condiția ca totuși Comisia să respecte normele superioare de drept, precum normele din tratat și principiile generale de drept al Uniunii. În speță, Tribunalul a constatat că Comisia își exercitase corect această putere de apreciere prin examinarea compatibilității măsurii nu numai în raport cu criteriile definite în Regulamentul de exceptare IMM, ci și pe baza articolului 87 alineatul (3) CE.

c) Noțiunea de dificultăți serioase

În Hotărârea din 27 septembrie 2011, *3F/Comisia* (T-30/03 RENV, nepublicată încă, în recurs), reclamantul solicita anularea deciziei Comisiei de a nu ridica obiecții față de regimul fiscal danez în cauză. Tribunalul respinge acțiunea pentru motivul că reclamantul nu a demonstrat că Comisia s-a confruntat cu dificultăți serioase și ar fi trebuit să inițieze procedura oficială de investigare.

Potrivit Tribunalului, procedura oficială de investigare are un caracter indispensabil în cazul în care Comisia întâmpină dificultăți serioase în a aprecia dacă un ajutor este compatibil cu piața comună. Noțiunea de dificultăți serioase prezintă un caracter obiectiv, existența unor astfel de dificultăți trebuind să fie căutată atât în împrejurările în care a fost adoptat actul atacat, cât și în conținutul acestuia, în mod obiectiv, prin efectuarea unei analize a motivelor deciziei în raport cu elementele de care dispunea Comisia atunci când s-a pronunțat cu privire la compatibilitatea cu piața comună a ajutoarelor în litigiu. Rezultă astfel că controlul de legalitate efectuat de Tribunal în privința existenței unor dificultăți serioase, prin natura sa, depășește identificarea unei erori vădite de apreciere. Sarcina probei cu privire la existența unor dificultăți serioase revine reclamantului, care poate face această probă pe baza mai multor indicii concordante referitoare, pe de o parte, la împrejurările și la durata procedurii de examinare preliminară și, pe de altă parte, la conținutul deciziei atacate.

¹¹ Regulamentul (CE) nr. 70/2001 al Comisiei din 12 ianuarie 2001 privind aplicarea articolelor 87 [CE] și 88 [CE] la ajutoare de stat pentru întreprinderile mici și mijlocii (JO L 10, p. 33, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 98).

În scopul de a stabili existența unor dificultăți serioase, era invocată în special durata procedurii de examinare preliminară. În această privință, Tribunalul precizează că, deși Comisia nu este obligată să procedeze la o examinare preliminară într-un termen determinat atunci când măsurile adoptate de stat nu au fost notificate, precum în speță, aceasta este totuși obligată să procedeze la o examinare diligentă și imparțială a plângerilor primite cu privire la măsurile adoptate de stat care nu au fost notificate și nu poate prelungi la nesfârșit examinarea preliminară. Caracterul rezonabil al duratei procedurii trebuie să fie apreciat în funcție de circumstanțele proprii fiecărei cauze.

În speță, Tribunalul apreciază că, deși o examinare preliminară care a durat mai mult de patru ani poate fi considerată, în ansamblul său, ca depășind ceea ce implică în mod obișnuit o primă examinare, această durată se justifică prin circumstanțele și prin contextul procedurii. S-a ținut în special seama de faptul că regimul fiscal în cauză făcuse obiectul unei modificări legislative care a determinat numeroase discuții și schimburi de scrisori între statul membru și Comisie. În plus, dacă durata examinării preliminare poate constitui un indiciu privind existența unor dificultăți serioase, aceasta nu este suficientă *per se* pentru a demonstra existența unor astfel de dificultăți. Numai dacă este coroborată cu alte elemente, curgerea unui termen, chiar dacă depășește în mod considerabil ceea ce implică în mod obișnuit o primă examinare preliminară, poate să determine să se recunoască faptul că Comisia a întâmpinat dificultăți serioase de apreciere, care impuneau inițierea procedurii oficiale de examinare.

d) Noțiunea de activitate economică

În cauzele *Freistaat Sachsen și Land Sachsen-Anhalt și Mitteldeutsche Flughafen și Flughafen Leipzig-Halle/Comisia*, citate anterior, Tribunalul a fost determinat să se pronunțe cu privire la problema dacă construirea unor infrastructuri aeroportuare, în cazul în care acestea sunt puse la dispoziția gestionarilor de infrastructuri, constituie o activitate economică.

În contextul dreptului concurenței, noțiunea de întreprindere cuprinde orice entitate care exercită o activitate economică, indiferent de statutul său juridic și de modul său de finanțare. Reprezintă o activitate economică orice activitate care constă în oferirea de bunuri sau de servicii pe o piață determinată. În această privință, Tribunalul constată, în primul rând, că gestionarea infrastructurilor aeroportuare constituie o activitate economică, în special în cazul în care întreprinderea oferă servicii aeroportuare în schimbul unei remunerații rezultate din taxe aeroportuare, acestea din urmă trebuind să fie analizate ca o contraprestație a serviciilor prestate de concesionarul aeroportului. Tribunalul precizează de asemenea că faptul că o întreprindere greează un aeroport regional, iar nu un aeroport internațional, nu poate repune în discuție caracterul economic al activității sale, de vreme ce aceasta constă în oferirea de servicii în schimbul unei remunerații pe piața serviciilor aeroportuare regionale. Exploatarea unei piste contribuie la activitatea economică a întreprinderii gestionare, în special atunci când aceasta este exploatată în scopuri comerciale. În al doilea rând, Tribunalul apreciază că, în vederea examinării caracterului economic al activității întreprinderii în contextul finanțării publice pentru extinderea unei piste, nu este necesar să se disocieze activitatea ce constă în construirea sau în extinderea unei infrastructuri de utilizarea ulterioară a acesteia, caracterul economic sau neeconomic al utilizării ulterioare a infrastructurii construite determinând în mod necesar caracterul activității de extindere. Astfel, pistele de aterizare și de decolare sunt elemente esențiale pentru activitățile economice desfășurate de un operator de aeroport. Construirea de piste de aterizare și de decolare permite astfel unui aeroport să își desfășoare sau, atunci când este vorba despre construirea unei piste suplimentare ori despre extinderea unei piste existente, să își dezvolte activitatea economică principală.

e) Criteriul investitorului privat în economia de piață

În Hotărârea *Région Nord-Pas-de-Calais și Communauté d'Agglomération du Douaisis/Comisia*, citată anterior, Tribunalul apreciază că Comisia a efectuat, astfel cum era obligată, o analiză prin care a urmărit să se asigure că beneficiarul ajutorului nu ar fi putut obține un împrumut în condiții similare pe piața de credit. Tribunalul amintește că, pentru a aprecia dacă o măsură de stat constituie ajutor, trebuie să se determine dacă întreprinderea beneficiară a primit un avantaj economic pe care nu l-ar fi obținut în condiții normale de piață. În acest scop, este relevant să se aplice criteriul întemeiat pe posibilitățile de care dispune întreprinderea beneficiară de a obține sumele în cauză în condiții similare pe piața capitalurilor. În mod deosebit, trebuie ridicată problema dacă un investitor privat ar fi efectuat operațiunea în cauză în aceleași condiții. În speță, Tribunalul observă că Comisia s-a bazat pe constatarea că, având în vedere situația sa financiară, societatea Arbel Fauvet Rail nu ar fi putut obține fonduri pe piața de credit în condiții la fel de avantajoase precum cele obținute din partea reclamantelor, întrucât avansurile în litigiu au fost acordate fără nicio garanție care să asigure rambursarea lor, în timp ce rata dobânzii care a fost aplicată corespundea împrumuturilor garantate cu garanții normale. În plus, Tribunalul subliniază că faptul că un debitor poate să obțină un credit pe termen scurt nu permite aprecierea posibilităților sale de a obține un împrumut pe termen mai lung, a cărui rambursare va depinde de capacitatea de supraviețuire a acestuia.

În Hotărârea din 17 mai 2011, *Buczek Automotive/Comisia* (T-1/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a apreciat că aplicarea testului creditorului privat ipotetic realizată de Comisie contravine articolului 87 alineatul (1) CE și că, prin urmare, Comisia nu a dovedit în mod valabil existența unui ajutor de stat.

Astfel, Tribunalul arată că, atunci când o întreprindere care se confruntă cu o deteriorare importantă a situației sale financiare propune creditorilor săi un acord sau o serie de acorduri de restructurare a datoriei sale pentru a-și redresa situația și pentru a evita intrarea sa în lichidare, fiecare creditor este nevoit să facă o alegere între quantumul care i se oferă în cadrul acordului propus, pe de o parte, și quantumul pe care consideră că îl poate recupera în urma lichidării eventuale a întreprinderii, pe de altă parte. Alegerea acestuia este influențată de o serie de factori, cum ar fi calitatea sa de creditor ipotecar, privilegiat sau ordinar, natura și conținutul eventualelor garanții de care dispune, aprecierea sa cu privire la posibilitățile de redresare a întreprinderii, precum și beneficiul care i-ar reveni în cazul lichidării. Rezultă că revine Comisiei obligația să stabilească, pentru fiecare organism public în cauză și ținând seama de factorii citați anterior, dacă remiterea datoriei pe care acesta a acordat-o era în mod vădit mai importantă decât cea pe care ar fi acordat-o un creditor privat ipotetic care se află, față de întreprindere, într-o situație comparabilă cu cea a organismului public respectiv și care urmărește să recupereze sumele care îi sunt datorate.

În speță, Comisia este, așadar, obligată să stabilească dacă, ținând cont de acești factori, un creditor privat ar fi preferat, în același mod precum organismele publice, procedura legală a recuperării datoriilor în locul procedurii de faliment. Or, Tribunalul constată că Comisia nu dispunea, în momentul adoptării deciziei atacate, de elementele materiale care să îi permită să afirme că un creditor privat ar fi optat pentru procedura de faliment și nu ar fi urmat procedura legală de recuperare a creanțelor. Tribunalul arată că, în ceea ce privește beneficiul pe care un creditor privat ipotetic ar fi putut să speră să îl obțină în cadrul unei proceduri de faliment, Comisia s-a limitat să afirme că „o examinare atentă a avantajelor rezultate din amânarea rambursării datoriilor ar fi demonstrat că posibila recuperare nu ar fi depășit recuperarea sigură rezultată în urma [unei posibile] lichidări [a] societății”, fără totuși ca, în decizia atacată, să figureze elementele materiale pe care se întemeia această afirmație. În special, în decizia atacată, Comisia nu a precizat dacă, în susținerea acestei afirmații, dispusesese de analize prin care să se realizeze o comparație între

beneficiul care ar reveni creditorului privat ipotetic în urma unei proceduri de faliment – ținând seama în special de costurile generate ca urmare a unei astfel de proceduri – și beneficiul rezultat în urma procedurii legale de recuperare a creanțelor. De asemenea, decizia atacată nu preciza dacă Comisia a dispus de studii sau de analize prin care să se realizeze o comparație între durata procedurii de faliment și procedura legală de recuperare a creanțelor.

3. Norme de procedură

a) Obligația de motivare

În Hotărârea *Buczek Automotive/Comisia*, citată anterior, Tribunalul apreciază că Comisia nu a motivat suficient decizia sa referitor la îndeplinirea condițiilor privind afectarea schimburilor dintre statele membre și denaturarea sau amenințarea denaturării concurenței.

Tribunalul amintește că Comisia nu are obligația să efectueze o analiză economică a situației reale a sectoarelor relevante, a cotei de piață a reclamantei, a poziției întreprinderilor concurente și a fluxurilor de schimburi de produse și servicii în cauză între statele membre, atât timp cât evidențiază modul în care ajutoarele în litigiu denaturează concurența și afectează schimburile dintre statele membre. Cu toate acestea, chiar în cazurile în care din împrejurările în care a fost acordat ajutorul rezultă că acesta este de natură să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre și să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența, Comisia are obligația minimă să evoce aceste împrejurări în motivarea deciziei sale.

În speță, Tribunalul constată că Comisia, în decizia atacată, s-a limitat la o simplă reiterare a condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE și nu a expus, nici măcar succint, faptele și considerentele juridice avute în vedere în cadrul aprecierii acestor condiții. În plus, decizia atacată nu conține nici cel mai nesemnificativ element susceptibil să demonstreze că ajutorul în cauză era de natură să afecteze schimburile dintre statele membre și să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența, nici măcar în cadrul descrierii circumstanțelor în care fusese acordat acest ajutor.

În Hotărârea *Freistaat Sachsen și Land Sachsen-Anhalt și Mitteldeutsche Flughafen și Flughafen Leipzig-Halle/Comisia*, citată anterior, Tribunalul anulează, pentru încălcarea obligației de motivare, articolul 1 din decizia Comisiei în măsura în care stabilea la 350 de milioane de euro valoarea ajutorului de stat pe care Republica Federală Germania intenționa să îl acorde aeroportului Leipzig-Halle.

Tribunalul apreciază că, deși admite că anumite costuri vizate de aportul de capital sunt de ordine publică și nu pot fi calificate, așadar, ca ajutoare de stat, Comisia a considerat totuși, la articolul 1 din decizia în cauză, că totalitatea aportului de capital constituia un ajutor de stat.

Deși nicio dispoziție de drept al Uniunii nu impune Comisiei să fixeze valoarea exactă a ajutorului care trebuie restituit, atunci când Comisia decide să indice valoarea unui ajutor de stat, chiar în cazurile în care ajutorul este declarat compatibil cu piața comună, Tribunalul subliniază că Comisia trebuie să indice valoarea exactă a acestuia. Or, în speță, Tribunalul arată că valoarea ajutorului de stat prevăzut la articolul 1 din decizia în cauză este eronată, dat fiind că sumele legate de misiuni de serviciu public nu constituiau un ajutor de stat și, în consecință, trebuiau deduse din valoarea totală a aportului de capital.

b) Dreptul la apărare

În Hotărârea *Région Nord-Pas-de-Calais și Communauté d'Agglomération du Douaisis/Comisia*, citată anterior, Tribunalul amintește jurisprudența consacrată potrivit căreia persoanele interesate nu se pot prevala de dreptul la apărare ca atare, ci dispun numai de dreptul de a fi ascultate și de a fi asociate procedurii într-o măsură adecvată care ține seama de circumstanțele speței. Chiar dacă nu se poate exclude posibilitatea ca o entitate infrastatală să dispună de un statut care îi conferă suficientă autonomie în raport cu guvernul central al unui stat membru pentru a juca un rol esențial în conturarea mediului politic și economic în care își desfășoară activitatea întreprinderile, Tribunalul subliniază că rolul persoanelor interesate, altele decât statul membru în cauză, este limitat la rolul de sursă de informație pentru Comisie în procedura de control al ajutoarelor de stat. Acestea nu pot, așadar, pretinde să aibă acces ele însele la o dezbatere în contradictoriu cu Comisia.

c) Protecția încrederii legitime

În Hotărârea *Regione autonoma della Sardegna și alții/Comisia*, citată anterior, Tribunalul a respins obiecția întemeiată pe încălcarea principiului încrederii legitime, amintind că protecția încrederii legitime nu putea fi invocată de o persoană care se făcuse vinovată de o încălcare vădită a reglementării în vigoare. Această situație se regăsea în speță în măsura în care regiunea Sardinia introdusese o schemă de ajutoare de stat ilegală întrucât nu a fost notificată Comisiei. Această încălcare a fost considerată drept vădită, deoarece atât Orientările din 1998, cât și decizia de aprobare¹² menționau expres condiția cererii prealabile începutului lucrărilor.

În ceea ce privește încrederea legitimă a beneficiarilor care ar fi întemeiată pe existența unei decizii de aprobare anterioare, Tribunalul arată că încrederea legitimă în legalitatea unui ajutor nu poate fi invocată, în principiu și afară de cazul unor împrejurări excepționale, decât dacă acest ajutor a fost acordat cu respectarea procedurii prevăzute la articolul 88 CE, aspect în legătură cu care un operator economic diligent trebuie, în mod normal, să fie în măsură să se asigure. În speță, Tribunalul arată că decizia de aprobare indica în mod clar că aprobarea Comisiei nu privea decât ajutoarele pentru proiecte inițiate după introducerea cererii de ajutor. În consecință, beneficiarii ajutoarelor în litigiu care nu respectau această condiție nu puteau, în principiu, să invoce o încredere legitimă în legalitatea acestora. Deși jurisprudența nu exclude posibilitatea ca beneficiarii unui ajutor ilegal să invoce, în cadrul procedurii de recuperare, împrejurări excepționale pentru a se opune rambursării ajutorului, nu se poate proceda astfel, pe baza dispozițiilor relevante ale dreptului național, decât în cadrul procedurii de recuperare în fața instanțelor naționale, singurele competente să aprecieze împrejurările cauzei, eventual după ce au adresat Curții întrebări preliminare în interpretare.

Marcă comunitară

Deciziile privitoare la aplicarea Regulamentului (CE) nr. 40/94, înlocuit de Regulamentul (CE) nr. 207/2009¹³, continuă să reprezinte, în anul 2011, o parte importantă a contenciosului dedus judecății Tribunalului (240 de cauze soluționate, 219 cauze introduse). Prin urmare, se poate schița doar o scurtă sinteză a acestor decizii.

¹² Decizia SG(98) D/9547 a Comisiei din 12 noiembrie 1998 de aprobare a schemei de ajutoare de stat „N 272/98 – Italia – ajutor în favoarea industriei hoteliere”.

¹³ Regulamentul (CE) nr. 40/94 al Consiliului din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (JO L 11, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 146), înlocuit de Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca comunitară (JO L 78, p. 1).

1. Motive absolute de refuz

Anul 2011 a fost marcat în special de primele două cazuri de aplicare a articolului 7 alineatul (1) litera (f) din Regulamentul nr. 207/2009. Astfel, Tribunalul a respins două acțiuni îndreptate împotriva unor refuzuri de înregistrare a unor mărci comunitare contrare ordinii publice și bunelor moravuri. Mai întâi, în Hotărârea din 20 septembrie 2011, *Couture Tech/OAPI (Reprezentarea stemei sovietice)* (T-232/10, nepublicată încă), Tribunalul a arătat că semnele care pot fi percepute de publicul relevant ca fiind contrare ordinii publice sau bunelor moravuri nu sunt aceleași în toate statele membre, în special din motive lingvistice, istorice, sociale sau culturale. Tribunalul deduce din aceasta că este necesar să se aprecieze nu numai împrejurările comune tuturor statelor membre ale Uniunii, ci și împrejurările speciale ale fiecăruia dintre statele membre, care pot influența percepția publicului relevant situat pe teritoriul acestor state. Tribunalul observă că elementele rezultate din dreptul național, cel maghiar în speță, nu sunt aplicabile ca urmare a valorii lor normative și nu constituie, așadar, norme care leagă Oficiul pentru Armonizare în cadrul Pieței Interne (mărci, desene și modele industriale) (OAPI). Cu toate acestea, elementele în cauză constituie indicii de fapt care permit să se aprecieze percepția anumitor categorii de semne de către publicul relevant din statul membru în cauză.

După ce a constatat că codul penal maghiar interzice anumite utilizări ale „simbolurilor de despotism”, printre care secera și ciocanul și steaua roșie cu cinci colțuri, această interdicție vizând de asemenea utilizarea semnelor în cauză ca mărci, Tribunalul afirmă, printre altele, că conținutul semantic al stemei fostei Uniuni a Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) nu a fost diluat sau transformat într-o asemenea măsură încât aceasta din urmă să nu mai fie percepută ca un simbol politic. Tribunalul apreciază astfel că în mod întemeiat camera de recurs a considerat că utilizarea ca marcă a mărcii solicitate ar fi percepută de o parte importantă a publicului relevant din Ungaria ca fiind contrară ordinii publice sau bunelor moravuri în sensul articolului 7 alineatul (1) litera (f) din Regulamentul nr. 207/2009.

În continuare, în cauza *PAKI Logistics/OAPI (PAKI)* (Hotărârea din 5 octombrie 2011, T-526/09, nepublicată), era în cauză semnul PAKI, a cărui înregistrare fusese refuzată de camera de recurs pentru motivul că era perceput de publicul anglofon al Uniunii Europene drept un termen rasist, care constituie denumirea degradantă și insultătoare a unui pakistanez sau, mai general, a unei persoane originare din subcontinentul indian și care trăiește în special în Regatul Unit. În acest context, Tribunalul a subliniat că, deși articolul 7 alineatul (1) litera (f) din Regulamentul nr. 207/2009 viza, în primul rând, orice semn a cărui utilizare era interzisă printr-o dispoziție de drept al Uniunii sau de drept național, chiar în lipsa unei astfel de interdicții, înregistrarea sa ca marcă comunitară ar fi împiedicată de motivul absolut de refuz prevăzut de această dispoziție dacă este profund insultător. Aprecierea existenței acestui motiv de refuz trebuie să se facă pe baza criteriilor unei persoane rezonabile care are praguri medii de sensibilitate și de toleranță. Publicul relevant nu poate, în plus, să fie limitat la publicul căruia îi sunt adresate direct produsele și serviciile pentru care se solicită înregistrarea. Astfel, trebuie să se țină seama de faptul că semnele vizate de acest motiv de refuz vor șoca nu numai publicul căruia îi sunt adresate produsele și serviciile desemnate de semn, ci și alte persoane care, fără a fi vizate de produsele și serviciile menționate, vor fi confruntate cu acest semn incidental în viața lor cotidiană. Respingând diversele argumente ale reclamantei care urmăreau să demonstreze că termenul „paki” nu este univoc și discriminatoriu în orice împrejurare, Tribunalul concluzionează în sensul că în mod întemeiat camera de recurs a considerat că acest termen era perceput drept o insultă rasistă de publicul anglofon al Uniunii și că, în consecință, înregistrarea sa este împiedicată de ordinea publică și de bunele moravuri.

În plus, în Hotărârea din 6 iulie 2011, *i-content/OAPI (BETWIN)* (T-258/09, nepublicată încă), Tribunalul a anulat decizia atacată întrucât camera de recurs nu motivase corespunzător cerințelor

legale caracterul descriptiv, precum și lipsa caracterului distinctiv al mărcii solicitate pentru anumite servicii vizate de cererea de înregistrare. Tribunalul amintește, în această privință, că posibilitatea camerei de recurs de a efectua o motivare globală pentru o serie de produse sau servicii nu poate viza decât produse și servicii care prezintă între ele un raport suficient de direct și de concret, astfel încât formează o categorie suficient de omogenă pentru a permite ca ansamblul considerațiilor de fapt și de drept care constituie motivarea deciziei în cauză, pe de o parte, să explice suficient raționamentul urmat de camera de recurs pentru fiecare dintre produsele și serviciile din această categorie și, pe de altă parte, să se poată aplica fără distincție fiecărui produs și serviciu vizat. Or, în speță, decizia atacată nu oferă decât puține repere pentru a asocia diferitele motive de refuz cu foarte numeroasele servicii aflate sub incidența mărcii solicitate. De asemenea, Tribunalul arată că motivarea lipsei caracterului distinctiv al mărcii solicitate se limitează la mențiunea potrivit căreia, ca indicație descriptivă, „a cărei semnificație va fi înțeleasă de oricine, fără cunoștințe de specialitate și fără efort de analiză”, marca solicitată, de asemenea lipsită de caracter distinctiv, era exclusă de la înregistrare în temeiul articolului 7 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 207/2009. Tribunalul subliniază de asemenea că camera de recurs a arătat doar că termenul „betwin” vehicula un îndemn general de a participa la anumite pariuri sau jocuri ori de a obține avantaje economice sub formă de câștiguri, fără a preciza legătura posibilă cu un prestator determinat, și că, din această cauză, semnul în cauză nu îi permitea consumatorului vizat să îl conceapă ca pe o referire la o origine comercială determinată a serviciilor în raport cu posibilitățile de pariuri și de câștiguri și să îl perceapă ca pe un semn individual al unui prestator determinat din acest sector. În aceste circumstanțe, Tribunalul consideră că, pentru alte servicii decât cele legate direct de sectorul pariurilor și al jocurilor-concurs, este necesar să se invoce din oficiu o lipsă de motivare. Astfel, nu se poate înțelege modul în care această motivare globală s-ar putea aplica tuturor celorlalte servicii eterogene care fac obiectul cererii de înregistrare a mărcii și dintre care unele nu au nicio legătură cu pariurile și cu urmărirea unor câștiguri.

În ceea ce privește semnul TDI, Tribunalul a fost determinat de asemenea, în Hotărârea din 6 iulie 2011, *Audi și Volkswagen/OAPI (TDI)* (T-318/09, nepublicată încă, în recurs), să respingă acțiunea îndreptată împotriva deciziei camerei de recurs, potrivit căreia semnul TDI, care este compus din inițialele termenilor conținuți în sintagmele „turbo direct injection” sau „turbo diesel injection”, era descriptiv în întreaga Uniune.

În primul rând, Tribunalul arată că semnul verbal TDI – a cărui înregistrare ca marcă comunitară este solicitată pentru „vehicule și elementele de construcție ale acestora” – poate servi la desemnarea caracteristicilor esențiale ale produselor și serviciilor vizate în cererea de înregistrare a mărcii. În ceea ce privește vehiculele, acest semn verbal desemnează calitatea, întrucât faptul de a fi dotat cu un motor „turbo diesel injection” sau „turbo direct injection” constituie caracteristica esențială a unui vehicul. Referitor la elementele de construcție a vehiculelor, semnul verbal TDI desemnează tipul acestora. Tribunalul consideră astfel că semnul TDI este descriptiv în ceea ce privește produsele în cauză în întreaga Uniune. În al doilea rând, Tribunalul respinge argumentul potrivit căruia, pentru a demonstra dobândirea unui caracter distinctiv prin utilizare, pe de o parte, nu ar trebui dovedită impunerea mărcii în toate statele membre și, pe de altă parte, ar trebui transpuse principiile aplicabile renumelui unei mărci, astfel încât ar fi suficient să se demonstreze că marca este utilizată într-o parte substanțială a teritoriului Uniunii. Tribunalul consideră astfel că marca trebuie să fi dobândit caracter distinctiv prin utilizare în toate statele membre ale Uniunii în care marca solicitată nu dispunea inițial de caracter distinctiv. În această privință, Tribunalul precizează în special că, având în vedere obiectivul articolului 9 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 207/2009 – care urmărește să protejeze interesele legitime ale titularilor mărcii care, ca urmare a eforturilor lor comerciale și publicitare, atinge un anumit renume –, metoda reținută pentru a stabili teritoriul relevant în cadrul aplicării acestei dispoziții nu poate fi utilizată în ceea ce privește dobândirea caracterului distinctiv prin utilizare.

Pe de altă parte, în Hotărârea din 17 mai 2011, *Consejo Regulador de la Denominación de Origen Txakoli de Álava și alții/OAPI (TXAKOLI)* (T-341/09, nepublicată încă), Tribunalul a fost determinat să interpreteze articolul 66 alineatul (2) din Regulamentul nr. 207/2009, referitor la mărcile comunitare colective, care prevede o excepție de la articolul 7 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 207/2009. Astfel, potrivit primei dispoziții menționate, pot constitui mărci comunitare colective semne sau indicații care – chiar dacă sunt descriptive – pot servi la desemnarea provenienței geografice a produselor și a serviciilor. În speță, reclamanții susțineau că termenul „txakoli” constituie o indicație care poate servi la desemnarea provenienței geografice a produsului și a serviciilor pentru care era solicitată înregistrarea, având în vedere că era vorba despre o mențiune tradițională suplimentară protejată de reglementarea în materie viticolă, rezervată vinurilor aparținând denumirilor de origine ale căror consilii de reglementare sunt reclamanții.

Tribunalul a apreciat, în această privință, că termenul respectiv era considerat de reglementarea aplicabilă doar ca indicația unei caracteristici a vinurilor, iar nu ca indicație a provenienței lor geografice, în pofida legăturii pretins existente între termenul „txakoli” și Țara Bascilor. Or, articolul 66 din Regulamentul nr. 207/2009 nu trebuie interpretat în mod larg. O astfel de interpretare ar aduce astfel atingere competenței autorităților care sunt implicate în domeniul denumirilor de origine sau al indicațiilor geografice. Pe de altă parte, dreptul de a utiliza în mod exclusiv termenul „txakoli”, conferit de alte dispoziții ale dreptului Uniunii, nu poate determina în mod automat înregistrarea semnului în discuție ca marcă comunitară. O astfel de înregistrare conferă drepturi specifice titularului său care nu rezultă din alte dispoziții, precum cele care țin de politica agricolă.

În cele din urmă, Tribunalul precizează că refuzul de a înregistra marca solicitată nu are efect asupra dreptului exclusiv de care ar dispune, în prezent, reclamanții pentru a utiliza termenii în cauză în temeiul reglementării din domeniul viticol și nu are drept consecință să permită utilizarea acestui termen de către alți operatori decât cei care beneficiază de dreptul respectiv în temeiul acestei reglementări și nici nu împiedică reclamanții să solicite respectarea reglementării menționate.

În sfârșit, în Hotărârea din 6 octombrie 2011, *Bang & Olufsen/OAPI (Reprezentarea unui difuzor)* (T-508/08, nepublicată încă), Tribunalul a respins acțiunea îndreptată împotriva deciziei camerei de recurs – care, la rândul său, fusese sesizată ca urmare a anulării de către Tribunal a unei decizii precedente¹⁴ – prin care se refuzase înregistrarea unei mărci comunitare care constă într-un semn tridimensional constituit din forma unui difuzor, având în vedere că semnul era constituit exclusiv din forma care dă o valoare substanțială produsului, în sensul articolului 7 alineatul (1) litera (e) punctul (iii) din Regulamentul nr. 40/94.

În speță, Tribunalul era confruntat cu problema dacă camera de recurs săvârșise o eroare de drept prin faptul că, după ce a apreciat că în cauză ar putea fi aplicabil în speță un nou motiv absolut de refuz – prima examinare, care determinase pronunțarea hotărârii de anulare de către Tribunal, a vizat doar articolul 7 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 40/94, și anume cerința caracterului distinctiv –, a procedat la examinarea semnului în raport cu motivul absolut de refuz întemeiat pe articolul 7 alineatul (1) litera (e) punctul (iii) din același regulament.

Tribunalul oferă un răspuns negativ în această privință, subliniind că, chiar dacă se presupune că Tribunalul ar considera, contrar celor decise de Oficiul pentru Armonizare în cadrul Pieței Interne (mărci, desene și modele industriale) (denumit în continuare „OAPI”), că un semn care face obiectul unei cereri de înregistrare a unei mărci comunitare nu intră sub incidența unuia dintre motivele absolute de refuz de înregistrare prevăzute la articolul 7 alineatul (1) din Regulamentul nr. 40/94,

¹⁴ Hotărârea din 10 octombrie 2007, *Bang & Olufsen/OAPI (Forma unui difuzor)*, T-460/05, Rep., p. II-4207.

anularea de către Tribunal a deciziei OAPI prin care s-a refuzat înregistrarea mărcii respective ar obliga OAPI, căruia îi revine sarcina de a acționa în conformitate cu dispozitivul și cu motivele hotărârii Tribunalului, să redeschidă procedura de examinare a cererii de înregistrare a mărcii în discuție și să o respingă atunci când ar considera că semnul în cauză intră sub incidența unui alt motiv absolut de refuz prevăzut de aceeași dispoziție. Astfel, în temeiul articolului 74 alineatul (1) din Regulamentul nr. 40/94, în cadrul examinării motivelor absolute de refuz, OAPI are obligația să examineze din oficiu faptele pertinente care l-ar putea determina să aplice un motiv absolut de refuz. Pe de altă parte, un semn care intră sub incidența articolului 7 alineatul (1) litera (e) din Regulamentul nr. 40/94 nu poate dobândi niciodată un caracter distinctiv, în sensul articolului 7 alineatul (3) din același regulament, prin utilizarea care îi este conferită, cu toate că, potrivit acestei dispoziții, posibilitatea respectivă există în ceea ce privește semnele vizate de motivele de refuz prevăzute la articolul 7 alineatul (1) literele (b)-(d) din Regulamentul nr. 40/94.

În consecință, în cazul în care examinarea unui semn în raport cu articolul 7 alineatul (1) litera (e) din Regulamentul nr. 40/94 conduce la constatarea că este îndeplinit unul dintre criteriile menționate de dispoziția menționată, acest fapt dispensează de examinarea aceluiași semn în raport cu articolul 7 alineatul (3) din regulamentul amintit, imposibilitatea înregistrării semnului respectiv fiind clară în această situație. Această exonerare explică interesul de a se efectua o examinare prealabilă a semnului în raport cu articolul 7 alineatul (1) litera (e) din Regulamentul nr. 40/94 în situația în care ar fi posibilă aplicarea mai multora dintre motivele de refuz prevăzute la alineatul (1) menționat anterior, fără însă ca o astfel de exonerare să poată fi interpretată în sensul că ar implica o obligație de examinare prealabilă a aceluiași semn în raport cu articolul 7 alineatul (1) litera (e) din Regulamentul nr. 40/94.

2. Motive relative de refuz

În Hotărârea din 17 februarie 2011, *Formula One Licensing/OAPI – Global Sports Media (F1-LIVE)* (T-10/09, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a apreciat că nu exista un risc de confuzie între marca F1-LIVE, care desemnează produse sau servicii referitoare la formula 1 (și anume reviste, cărți și publicații, rezervarea de locuri și organizarea de concursuri pe internet), și mărcile F1 și F1 Formula 1 ale societății Formula One Licensing BV, ca urmare a caracterului descriptiv atribuit de public elementului „f1” și similitudinii reduse între semne.

Astfel, publicul relevant va percepe combinația literei „f” și a cifrei „1” ca fiind abrevierea expresiei „formula 1”, care desemnează în general o categorie de mașini de curse și, prin extindere, curse care implică astfel de mașini. În plus, publicul relevant poate să perceapă elementul „f 1” în marca comunitară figurativă anterioară F1 Formula 1 ca fiind marca utilizată de titularul acestei mărci în raport cu activitățile sale comerciale în domeniul curselor de mașini de formula 1. Astfel, publicul relevant nu va percepe elementul „f 1” în marca solicitată ca pe un element distinctiv, ci ca pe un element utilizat în scopuri descriptive. Prin urmare, elementul „f 1”, într-o prezentare grafică obișnuită, nu are decât un caracter distinctiv scăzut în raport cu produsele și cu serviciile avute în vedere, iar renumele eventual al mărcii comunitare figurative utilizate în Uniune este esențial legat de logotipul F1 din marca F1 Formula 1.

În ceea ce privește, mai precis, mărcile verbale F1, consumatorii nu vor face legătura între elementul „f 1” cuprins în marca solicitată și titularul mărcilor anterioare pentru faptul că singurul semn pe care au învățat să îl asocieze cu titularul respectiv este logotipul mărcii F1 Formula 1, iar nu cel care figurează într-o prezentare grafică standard. Aceștia vor considera semnul F 1 într-o prezentare grafică obișnuită ca fiind abrevierea expresiei „formula 1”, cu alte cuvinte, o indicație descriptivă.

În ceea ce privește marca figurativă F1 Formula 1, având în vedere lipsa similitudinii vizuale și faptul că similitudinea în planurile fonetic și conceptual nu este decât limitată, publicul relevant nu va confunda marca solicitată cu aceasta. În această privință, sensul generic atribuit de public semnului F1 garantează că acest public va înțelege că marca solicitată privește formula 1, dar, din cauza organizării complet diferite, nu va stabili o legătură cu activitățile titularului mărcii anterioare.

3. Aspecte procedurale

În Hotărârea din 9 februarie 2011, *Ineos Healthcare/OAPI – Teva Pharmaceutical Industries (ALPHAREN)* (T-222/09, nepublicată încă), Tribunalul a precizat jurisprudența sa referitoare la examinarea unor fapte notorii de către camera de recurs a OAPI cu ocazia unui litigiu dedus judecării sale.

Potrivit articolului 74 din Regulamentul nr. 40/94, în cazul unei proceduri privind motivele relative de respingere a înregistrării, examinarea OAPI este limitată la motivele invocate și la cererile introduse de părți. Potrivit Tribunalului, această dispoziție vizează în special temeiul de fapt al deciziilor OAPI, respectiv situația de fapt și probele pe care deciziile amintite se pot întemeia în mod valabil. Astfel, camera de recurs, pronunțându-se asupra unei căi de atac împotriva unei decizii care pune capăt unei proceduri de opoziție, nu își poate întemeia decizia decât pe faptele și pe dovezile prezentate de părți. Totuși, limitarea temeiului de fapt al analizei realizate de camera de recurs nu exclude luarea în considerare, pe lângă faptele prezentate explicit de părți în cursul procedurii de opoziție, a faptelor notorii, adică a faptelor care pot fi cunoscute de orice persoană sau care pot fi cunoscute din surse general accesibile.

În speță, Tribunalul subliniază că, deși sunt extrase din rezultatele cercetărilor efectuate de camera de recurs pe site-uri internet, descrierea produselor farmaceutice și indicațiile lor terapeutice pe care camera de recurs și-a întemeiat aprecierea cu privire la similitudinea anumitor produse nu pot în niciun caz, ținând seama de gradul de tehnicitate al produselor menționate, să fie considerate drept informații care constituie fapte notorii. Apreciind că, fără utilizarea informațiilor amintite, decizia atacată ar fi fost diferită într-o măsură semnificativă, Tribunalul anulează în parte decizia menționată.

Cu ocazia Hotărârii din 16 mai 2011, *Atlas Transport/OAPI – Atlas Air (ATLAS)* (T-145/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a putut să precizeze, pe de o parte, cerințele aplicabile în ceea ce privește obligația de a furniza motivele unei căi de atac introduse în fața camerei de recurs și, pe de altă parte, controlul exercitat de instanță asupra deciziei camerei de recurs referitoare la suspendarea unei proceduri de declarare a nulității.

În primul rând, potrivit Tribunalului, calea de atac împotriva unei decizii trebuie formulată în scris și depusă la OAPI în termen de două luni de la data notificării deciziei, iar în termen de patru luni de la data notificării deciziei trebuie depus în scris un memoriu în care să se expună motivele de atac. Tribunalul deduce din aceasta că un reclamant care intenționează să formuleze o cale de atac în fața camerei de recurs are obligația de a depune în termenul prevăzut, sub sancțiunea respingerii ca inadmisibilă a căii de atac, un memoriu în care să se expună motivele căii de atac formulate în fața OAPI și că aceste motive reprezintă mai mult decât o indicare a deciziei care este atacată și a voinței reclamantului de modificare sau de anulare a deciziei de către camera de recurs. Pe de altă parte, dintr-o interpretare textuală a termenului „motive” rezultă că reclamantul în fața camerei de recurs trebuie să expună într-un înscris motivele care au determinat calea sa de atac. Camera de recurs nu trebuie să determine prin deducții care sunt motivele care stau la baza căii de atac cu care este sesizată. Prin urmare, atunci când reclamantul depune un memoriu, el trebuie să expună în scris și cu suficientă claritate care sunt elementele de fapt și/sau de drept care justifică

cererea sa. În speță, având în vedere lipsa unor motive clare și comprehensibile din cuprinsul scrisorilor reclamantului și dat fiind că expunerea de motive în fața camerei de recurs trebuie să permită printre altele potențialei interveniente ca, fără să fie asistată de un avocat, să aprecieze oportunitatea de a răspunde la argumentele din cuprinsul căii de atac, Tribunalul consideră că, în speță, calea de atac formulată în fața camerei de recurs nu îndeplinește cerințele prevăzute la articolul 59 din Regulamentul nr. 40/94.

În al doilea rând, Tribunalul amintește că posibilitatea de a suspenda procedura în fața camerei de recurs într-o procedură de opoziție constituie expresia principiului general admis în statele membre referitor la posibilitatea ca un organ decizional să suspende o procedură cu care este sesizat în cazul în care o suspendare este justificată în condițiile date. O aplicare prin analogie a acestei posibilități în contextul unei proceduri de declarare a nulității se justifică din moment ce atât procedura de opoziție, cât și procedura privind o cauză de nulitate relativă au ca obiect analiza riscului de confuzie între două mărci, iar posibilitatea de a suspenda procedura contribuie la eficacitatea procedurilor respective. Prin urmare, camera de recurs are competența de a suspenda o procedură de declarare a nulității în cazul în care o suspendare este justificată în condițiile date. Tribunalul consideră, în plus, că puterea de apreciere a camerei de recurs pentru a suspenda sau pentru a nu suspenda procedura este extinsă. Această putere nu exclude totuși aprecierea camerei de recurs din sfera controlului instanței, care este limitat la verificarea lipsei unei erori vădite de apreciere sau a unui abuz de putere. În special, Tribunalul precizează că, în acest cadru, camera de recurs trebuie să respecte principiile generale care guvernează o procedură echitabilă în cadrul unei comunități de drept, ținând seama de interesul părții a cărei marcă comunitară este contestată, dar și de interesul celorlalte părți.

În plus, în Hotărârea din 9 septembrie 2011, *dm-droguerie markt /OAPI – Distribuciones Mylar (dm)* (T-36/09, nepublicată încă)¹⁵, Tribunalul a apreciat că, în cazul în care OAPI constată o eroare lingvistică, de transcriere sau o greșală evidentă într-o hotărâre, acesta nu poate decât să îndrepte greșelile de ortografie sau gramaticale, erorile de transcriere sau erori care sunt atât de evidente încât nu ar putea fi de conceput niciun alt text decât cel rezultat în urma corectării. Pe de altă parte, competența diviziilor de opoziție de a se pronunța din nou într-o procedură în care au adoptat și au notificat deja o decizie prin care se pune capăt acestei proceduri nu poate excede cazurile prevăzute la articolul 42 din Regulamentul nr. 207/2009 (proceduri de revocare, de îndreptare a erorilor materiale și de revizuire). În speță, având în vedere că modificările efectuate au constat nu doar în completarea unei fraze neterminată al cărei sens nu era inteligibil, ci și în rezolvarea unei contradicții interne a motivelor, precum și a unei contradicții între motive și dispozitiv, Tribunalul concluzionează în sensul că rectificarea versiunii inițiale a deciziei diviziei de opoziție a vizat chiar fondul acestei decizii și că nu era vorba, prin urmare, de îndreptarea unei erori materiale. Ținând seama de gravitatea și de caracterul flagrant al acestei neregularități, Tribunalul anulează decizia camerei de recurs în măsura în care aceasta nu a constatat inexistența versiunii modificate a deciziei diviziei de opoziție și, prin urmare, nu a declarat un astfel de act ca nul și neavenit.

¹⁵ A se vedea de asemenea, în ceea ce privește desenele și modelele industriale, Hotărârea din 18 octombrie 2011, *Reisenthal/OAPI – Dynamic Promotion (Lăzi cu plasă și coșuri)* (T-53/10, nepublicată încă), în cadrul căreia s-a apreciat că o încălcare a dreptului la apărare care decurge din faptul că o decizie a fost adoptată înainte de expirarea termenului acordat reclamantului pentru depunerea observațiilor nu constituie o eroare evidentă în sensul articolului 39 din Regulamentul (CE) nr. 2245/2002 al Comisiei din 21 octombrie 2002 privind normele de punere în aplicare a Regulamentului nr. 6/2002 al Consiliului privind desenele sau modelele industriale comunitare (JO L 341, p. 28, Ediție specială, 13/vol. 39, p. 14). Astfel, o asemenea încălcare constituie o eroare ce viciază procedura care a condus la adoptarea deciziei și, prin urmare, poate afecta fondul acesteia.

În sfârșit, cu ocazia Hotărârii din 14 decembrie 2011, *Völkl/OAPI – Marker Völkl (VÖLKL)* (T-04/09, nepublicată încă), Tribunalul a apreciat că, atunci când calea de atac în fața camerei de recurs privește numai o parte din produsele sau serviciile vizate în cererea de înregistrare sau de opoziție, această cale de atac autorizează camera de recurs să efectueze o nouă examinare a fondului opoziției, însă numai în legătură cu produsele sau serviciile respective, întrucât cererea de înregistrare și opoziția nu au fost formulate în fața sa în legătură cu celelalte produse sau servicii vizate. În consecință, în măsura în care prin aceasta s-a anulat punctul 2 din dispozitivul deciziei diviziei de opoziție în legătură cu celelalte produse, camera de recurs și-a depășit limitele competenței sale, astfel cum este definită la articolul 64 alineatul (1) din Regulamentul nr. 207/2009¹⁶.

4. Dovada utilizării serioase a mărcii

În cauza *Zino Davidoff/OAPI – Kleinakis kai SIA (GOOD LIFE)* (Hotărârea din 15 iulie 2011, T-108/08, nepublicată încă), autoarea cererii de opoziție își întemeiează dovada utilizării serioase a mărcii anterioare pe o decizie a Comitetului administrativ al mărcilor elen. Tribunalul a precizat, în acest context, că, deși era posibil, în principiu, ca OAPI să se întemeieze pe o decizie națională ca element de probă, acesta trebuia totuși să examineze cu toată atenția necesară și cu diligență dacă acest element de probă era de natură să demonstreze utilizarea serioasă a unei mărci anterioare. Or, în speță, o analizare cu diligență a deciziei elene ar fi evidențiat că aceasta făcea referire în mod lapidar la documentele prezentate și la argumentele invocate de părți în procedura care s-a finalizat cu adoptarea deciziei. În plus, aceste documente nu au fost depuse la dosarul de pe rolul OAPI și, prin urmare, camera de recurs nu a dispus de ele. Camera de recurs nu era, așadar, în măsură să înțeleagă raționamentul, inclusiv aprecierea dovezilor, și nici să identifice dovezile pe care a fost întemeiată decizia elenă prin care s-a constatat o utilizare serioasă a mărcii anterioare. Astfel, însușindu-și concluzia autorităților elene fără să examineze mai aprofundat dacă decizia elenă era întemeiată pe elemente de probă concludente, camera de recurs a încălcat articolul 74 alineatul (1) din Regulamentul nr. 40/94 și obligația de diligență.

5. Desene și modele comunitare

În Hotărârea din 14 iunie 2011, *Sphere Time/OAPI – Punch (Ceas atașat la o curea)* (T-68/10, nepublicată încă), în cadrul unei proceduri de declarare a nulității, Tribunalul a condiționat aplicarea articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 6/2002, care permite să nu se ia în considerare divulgarea dacă desenul sau modelul industrial pentru care se solicită protecția a fost divulgat publicului de către autor sau succesorul acestuia în drepturi sau de către un terț, ca urmare a informațiilor pe care le-a furnizat sau a unor acte îndeplinite de autor sau de succesorul acestuia în drepturi în perioada de douăsprezece luni premergătoare datei de depunere a cererii de înregistrare sau datei de prioritate, de condiția ca titularul desenului sau modelului industrial avut în vedere în cererea de declarare a nulității să demonstreze că este fie autorul desenului sau modelului industrial pe care se întemeiază respectiva cerere, fie succesorul acestuia în drepturi.

¹⁶ Vom observa că, în această hotărâre, Tribunalul a precizat de asemenea că, în scopul de a determina dacă un reclamant are calitate procesuală pentru a ataca o decizie a camerei de recurs în fața Tribunalului, trebuie să se considere că o decizie a unei camere de recurs a OAPI nu este pronunțată, în sensul articolului 65 alineatul (4) din Regulamentul nr. 207/2009, în favoarea unei părți atunci când, după ce a respins o cerere a cărei admitere ar fi pus capăt procedurii în fața OAPI într-un sens favorabil părții care a prezentat cererea, trimite cauza la organul inferior spre reexaminare, și aceasta fără a aduce atingere posibilității ca această reexaminare să poată avea drept rezultat o decizie favorabilă acestei părți. O astfel de posibilitate nu este suficientă pentru a asimila această situație celei în care camera de recurs admite o cerere în temeiul unora dintre motivele sau argumentele prezentate în susținerea sa și respinge sau omite să examineze celelalte motive sau argumente cuprinse în cerere.

În aceeași hotărâre, Tribunalul clarifică noțiunea „utilizator avizat”, precizând jurisprudența sa anterioară¹⁷ și subliniind că, în ceea ce privește articolele promoționale, această noțiune cuprinde, pe de o parte, profesionistul care le achiziționează în scopul de a le distribui utilizatorilor finali și, pe de altă parte, acești utilizatori înșiși. Tribunalul concluzionează în sensul că faptul că unul dintre cele două grupuri de utilizatori avizați percepe desenele sau modelele industriale în cauză ca producând aceeași impresie globală este suficient pentru a constata că desenul sau modelul industrial contestat nu are caracter individual. În sfârșit, Tribunalul precizează că, în cadrul stabilirii concrete a impresiei globale, nu trebuie examinate separat și exclusiv reproducerea grafică a desenelor sau modelelor anterioare, ci, mai curând, trebuie apreciate global toate elementele prezentate care permit stabilirea într-un mod suficient de precis și de sigur a impresiei globale produse de desenul sau modelul industrial în cauză. Referitor în special la desenele și modelele industriale care au fost utilizate fără a fi înregistrate, nu se poate exclude că nu există o reproducere grafică care să arate toate detaliile lor relevante, comparabilă cu cererea de înregistrare. Potrivit Tribunalului, este, așadar, excesiv să se pretindă de la partea care a solicitat declararea nulității ca o astfel de reproducere să fie depusă în toate cazurile.

Accesul la documentele instituțiilor

Jurisprudența în materia accesului la documente a fost deosebit de bogată în anul 2011, cu 23 de cauze soluționate, care au abordat aspecte variate ale acestei materii.

1. Interesul de a exercita acțiunea

În Hotărârea din 22 martie 2011, *Access Info Europe/Consiliul* (T-233/09, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a apreciat că divulgarea versiunii integrale a unui document pe site-ul internet al unui terț – care nu respectase reglementarea aplicabilă accesului public la documentele Consiliului – nu permitea să se considere că reclamantul nu avea sau nu mai avea interesul de a solicita anularea deciziei Consiliului prin care i s-a refuzat accesul integral la documentul menționat. Reclamantul continuă să aibă interesul de a solicita anularea unui act al unei instituții în special pentru a nu permite repetarea în viitor a pretinsei nelegalități de care acesta ar fi afectat. Totuși, acest interes nu poate exista decât dacă pretinsa nelegalitate este susceptibilă de a se repeta în viitor, independent de împrejurările care au prilejuit acțiunea formulată de reclamant. Această situație se regăsește în cazul unei acțiuni în anulare introduse împotriva unei decizii a Consiliului prin care se refuză accesul integral la un document, întrucât, pe de o parte, nelegalitatea invocată de reclamant se întemeiază pe interpretarea uneia dintre excepțiile prevăzute în Regulamentul nr. 1049/2001¹⁸, pe care Consiliul o va invoca foarte probabil din nou cu ocazia unei noi cereri, iar, pe de altă parte, reclamantul, în calitate de asociație care are drept scop promovarea transparenței în cadrul Uniunii, poate adresa în viitor cereri de acces similare privitoare la același tip de documente.

2. Definiția documentelor

În Hotărârea din 26 octombrie 2011, *Dufour/BCE* (T-436/09, nepublicată încă), Tribunalul a fost determinat să precizeze definiția documentului prevăzută la articolul 3 litera (a) din Decizia

¹⁷ Hotărârea din 22 iunie 2010, *Shenzhen Taiden/OAPI Bosch Security Systems* (Echipament de comunicații), T-153/08, Rep., p. II-2517.

¹⁸ Regulamentul (CE) nr. 1049/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2001 privind accesul public la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei (JO L 145, p. 43, Ediție specială, 01/vol. 3, p. 76).

2004/258/CE¹⁹ a Băncii Centrale Europene (BCE), referitoare la accesul publicului la documentele sale, în contextul unei cereri de acces la o bază de date.

În această privință, Tribunalul deduce din cuprinsul articolului 3 litera (a) din Decizia 2004/258 că prin noțiunea de document se înțelege un conținut păstrat, care poate fi reprodus sau consultat după elaborarea sa și că natura suportului de stocare a conținutului este lipsită de importanță. Pe de altă parte, Tribunalul precizează că o bază de date se caracterizează prin existența unui conținut de orice natură și a unui suport fix pe care este stocat acest conținut. Tribunalul deduce din aceasta că ansamblul datelor conținute în bază constituie un document în sensul articolului 3 litera (a) din Decizia 2004/258. Tribunalul adaugă faptul că, întrucât datele sunt independente unele de altele, BCE era obligată să procedeze la o examinare concretă și individuală și să autorizeze un acces parțial la datele a căror individualizare se putea realiza cu ajutorul instrumentelor de căutare de care dispunea pentru această bază de date, cu condiția ca datele respective să nu intre sub incidența excepțiilor prevăzute la articolul 4 din Decizia 2004/258.

3. Excepția referitoare la protecția procesului decizional

În Hotărârea *Access Info Europe/Consiliul*, citată anterior, Tribunalul a anulat decizia Consiliului, apreciind că acesta din urmă nu demonstrase că divulgarea identității autorilor propunerilor formulate într-un document referitor la o propunere de regulament privind accesul public la documente ar aduce gravă atingere procesului decizional în curs. După ce a precizat că publicul dispunea de un drept de acces la toate documentele a căror divulgare o solicita, Tribunalul amintește că trebuie să fie autorizat un acces chiar și mai larg atunci când Consiliul acționează în calitate de legiuitor pentru a permite cetățenilor să controleze totalitatea informațiilor care au constituit fundamentul unui act legislativ. Posibilitatea de a cunoaște fundamentele acțiunilor legislative este o condiție a exercitării efective de către cetățeni a drepturilor lor democratice. În speță, Tribunalul apreciază că riscul ca divulgarea identității autorilor propunerilor cuprinse în documentul în cauză să reducă marja de manevră de care dispun delegațiile statelor membre în cursul procedurii legislative pentru a-și modifica poziția și să compromită grav șansele de a găsi un compromis nu constituie un risc suficient de grav și previzibil în mod rezonabil.

În Hotărârea din 7 iunie 2011, *Toland/Parlamentul European* (T-471/08, nepublicată încă), Tribunalul a anulat decizia Parlamentului European prin care acesta refuzase accesul la un raport de audit privind indemnizația acordată pentru asistență parlamentară elaborat de serviciul său de audit intern pentru motivul, printre altele, că divulgarea sa ar aduce gravă atingere procesului său decizional. Deși a admis că raportul de audit în cauză a constituit efectiv un document întocmit de instituție pentru uzul său intern și că a privit o problemă cu privire la care instituția nu luase încă o decizie, Tribunalul apreciază că instituția nu a demonstrat la un standard juridic corespunzător că divulgarea acestui document ar aduce atingere în mod concret și efectiv procesului său decizional și ar avea un impact semnificativ asupra acestuia. Astfel, decizia atacată nu cuprindea niciun element tangibil care să permită să se conchidă că riscul de atingere adusă procesului decizional era, la data adoptării acesteia, previzibil în mod rezonabil, iar nu pur ipotetic. Tribunalul adaugă, în această privință, că nici împrejurarea că utilizarea de către membrii Parlamentului European a mijloacelor financiare puse la dispoziția lor ar fi un subiect sensibil, urmărit cu interes de media, nici invocarea complexității procesului decizional nu pot constitui, în sine, un motiv obiectiv suficient pentru existența temerii de o atingere gravă adusă procesului decizional.

¹⁹ Decizia 2004/258/CE a Băncii Centrale Europene din 4 martie 2004 privind accesul public la documentele Băncii Centrale Europene (JO L 80, p. 42, Ediție specială, 10/vol. 5, p. 229).

4. Excepția referitoare la protecția obiectivelor activităților de inspecție, de anchetă și de audit

În Hotărârea din 9 septembrie 2011, *LPN/Comisia* (T-29/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul amintește că, deși instituția trebuie, în principiu, să efectueze o examinare concretă și individuală a conținutului fiecărui document solicitat pentru a determina în ce măsură este aplicabilă o excepție de la dreptul de acces și dacă poate fi acordat un acces parțial, se poate deroga de la această obligație atunci când, date fiind circumstanțele specifice ale speței, este evident că accesul trebuie refuzat sau acordat. Într-un astfel de caz, instituției îi este permis să își întemeieze decizia de refuz pe prezumții generale care se aplică anumitor categorii de documente.

În această privință, Tribunalul apreciază că, atât timp cât un reclamant nu dispune de dreptul de a consulta documentele din dosarul administrativ al Comisiei în cadrul unei proceduri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor, trebuie recunoscută, prin analogie cu situația persoanelor interesate în cadrul procedurii de control al ajutoarelor de stat, existența unei prezumții generale potrivit căreia divulgarea documentelor din dosarul administrativ ar aduce, în principiu, atingere protecției obiectivelor activităților de anchetă. Prin urmare, este suficient să se verifice de către Comisie dacă această prezumție generală trebuie aplicată tuturor documentelor în cauză, fără ca aceasta să trebuiască în mod obligatoriu să efectueze o examinare concretă și individuală prealabilă a conținutului fiecăruia dintre aceste documente. Or, atunci când procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor este în curs, Comisia trebuia să pornească în mod obligatoriu de la principiul că această prezumție generală se aplică tuturor documentelor în cauză. Această prezumție nu exclude totuși dreptul persoanelor interesate de a dovedi că un anumit document a cărui divulgare este solicitată nu face obiectul prezumției menționate sau că există un interes public superior care justifică divulgarea documentului în cauză, în temeiul articolului 4 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1049/2001.

Pe de altă parte, în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 decembrie 2011, *CDC Hydrogene Peroxide/Comisia* (T-437/08, nepublicată încă), reclamantul contesta decizia Comisiei prin care i se refuza accesul la cuprinsul dosarului procedurii referitoare la participarea a nouă întreprinderi la o înțelegere pe piața peroxidului de hidrogen. Comisia își justifică refuzul invocând, printre altele, necesitatea de a proteja eficacitatea politicii sale în materie de înțelegeri și mai ales programul său de clemență. Tribunalul anulează decizia Comisiei întrucât aceasta din urmă nu a demonstrat că divulgarea documentului în cauză risca să afecteze concret și efectiv interesele protejate.

În ceea ce privește excepția legată de protecția intereselor comerciale, Tribunalul apreciază că interesul unei societăți care a participat la o înțelegere de a evita acțiuni în despăgubire nu poate fi calificat drept interes comercial și, în orice caz, nu constituie un interes demn de a fi protejat, având în vedere în special dreptul oricărei persoane de a solicita repararea prejudiciului pe care i l-a cauzat un comportament care poate restrânge sau denatura concurența.

În ceea ce privește excepția legată de protecția obiectivelor activităților de anchetă ale Comisiei, Tribunalul apreciază că activitățile de anchetă într-o cauză concretă se finalizează prin adoptarea deciziei finale, independent de o eventuală anulare ulterioară a acestei decizii de către instanțele judecătorești, întrucât acesta este momentul în care instituția însăși a considerat procedura ca fiind încheiată. Pe de altă parte, Tribunalul respinge argumentul Comisiei, potrivit căruia excepția întemeiată pe noțiunea de obiective ale activităților de anchetă este independentă de orice procedură concretă și poate fi invocată, în general, pentru a refuza divulgarea oricărui document susceptibil să aducă atingere politicii Comisiei în materie de înțelegeri și mai ales programului său de clemență. Astfel, o interpretare atât de largă a noțiunii de activități de anchetă este incompatibilă cu principiul potrivit căruia excepțiile prevăzute la articolul 4 din Regulamentul nr. 1049/2001 sunt de strictă interpretare și aplicare. Tribunalul subliniază că în Regulamentul nr. 1049/2001 nu există

nimic care permite să se presupună că politica de concurență a Uniunii ar trebui să beneficieze, în cadrul aplicării acestui regulament, de un tratament diferit în raport cu alte politici ale Uniunii, astfel încât nu există niciun motiv pentru ca noțiunea de obiective ale activităților de anchetă să fie interpretată diferit în cadrul politicii de concurență. În sfârșit, Tribunalul amintește că programele de clemență și de cooperare nu sunt singurele mijloace pentru a garanta respectarea regulilor de concurență ale Uniunii. Astfel, acțiunile în despăgubire introduse în fața instanțelor naționale pot contribui, la rândul lor, în mod substanțial la menținerea unei concurențe reale în Uniune.

5. Invocarea excepțiilor care provin de la statul membru, autorul actului

Hotărârea din 13 ianuarie 2011, *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds/Comisia* (T-362/08, nepublicată încă, în recurs), abordează problema controlului realizat de instanța Uniunii asupra aplicării excepției materiale invocate de un stat membru în cadrul articolului 4 alineatul (5) din Regulamentul nr. 1049/2001. Această dispoziție autorizează statul membru să ceară instituției căreia i se adresează o cerere de acces la un document care emană de la statul membru respectiv să nu divulge acest document fără acordul său prealabil²⁰.

Tribunalul precizează că, în cazul în care decizia unei instituții prin care se refuză accesul la un document care emană de la un stat membru corespunde solicitării acestuia formulate în temeiul articolului 4 alineatul (5) din Regulamentul nr. 1049/2001, este de competența instanței Uniunii să verifice, la cererea solicitantului căruia instituția solicitată a refuzat să îi acorde accesul, dacă acest refuz a putut să fie întemeiat în mod valabil pe excepțiile prevăzute la articolul 4 alineatele (1)-(3) din Regulamentul nr. 1049/2001, iar aceasta indiferent dacă acest refuz este rezultatul aprecierii acestora de către instituția însăși sau de către statul membru respectiv. Rezultă de aici că, întrucât se aplică articolul 4 alineatul (5) din Regulamentul nr. 1049/2001, controlul instanței Uniunii nu este limitat la un control *prima facie*. Aplicarea acestei dispoziții nu împiedică instanța să realizeze un control complet al deciziei de refuz a instituției, care trebuie să respecte, printre altele, obligația de motivare și care se întemeiază pe aprecierea materială, de către statul membru vizat, a aplicabilității excepțiilor prevăzute la articolul 4 alineatele (1)-(3) din Regulamentul nr. 1049/2001. Statul membru, în cadrul aplicării articolului 4 alineatul (5) din Regulamentul nr. 1049/2001, dispune totuși de o largă marjă de apreciere în scopul de a determina dacă divulgarea unor documente care aparțin domeniului avut în vedere de articolul 4 alineatul (1) litera (a) din același regulament este susceptibilă de a aduce atingere interesului public. Astfel, aprecierea problemei dacă divulgarea unui document aduce atingere intereselor protejate de asemenea excepții materiale se poate regăsi printre responsabilitățile politice ale acestui stat membru. Într-un asemenea caz, acest stat membru trebuie să dispună, în același mod ca instituția, de o largă marjă de apreciere. Controlul exercitat de instanța Uniunii trebuie să se limiteze, așadar, la verificarea respectării normelor de procedură și de motivare, a exactității prezentării faptelor, a absenței oricărei erori vădite în aprecierea faptelor, precum și a oricărui abuz de putere.

Politica externă și de securitate comună – Măsurile restrictive

Contenciosul măsurilor restrictive a luat, în anul 2011, o amploare fără precedent, reprezentând peste 90 de cauze introduse. Hotărârile Tribunalului au fost marcate de celeritatea cu care au fost

²⁰ În Hotărârea din 24 mai 2011, *Batchelor/Comisia* (T-250/08, nepublicată încă), a fost abordată o problemă destul de similară. Tribunalul a amintit în această hotărâre că excepția prevăzută la articolul 4 alineatul (3) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 1049/2001 avea ca obiect să protejeze anumite tipuri de documente întocmite în cadrul unei proceduri, a căror divulgare, chiar după finalizarea acestei proceduri, ar fi adus atingere procesului decizional al instituției în cauză. Aceste documente trebuie să conțină „avize destinate uzului intern în cadrul deliberărilor și al consultărilor preliminare în cadrul instituției în cauză”. Nu intră în această categorie documentele trimise unei instituții de o persoană sau de o entitate externă pentru a face obiectul unui schimb de opinii cu instituția.

pronunțate și de afirmarea unor cerințe referitoare la obligația de motivare a deciziilor prin care se impun astfel de măsuri.

Astfel, cu ocazia cauzei *Bamba/Consiliul* (Hotărârea din 8 iunie 2011, T-86/11, nepublicată încă, în recurs) – soluționată potrivit procedurii accelerate, în cameră extinsă și în mai puțin de patru luni după introducerea acțiunii –, Tribunalul a fost sesizat în legătură cu legalitatea măsurilor restrictive luate față de doamna Nadiany Bamba, cea de a doua soție a domnului Laurent Gbagbo, fost președinte al Côte d'Ivoire. Aceste măsuri se înscriau în contextul alegerilor prezidențiale care au avut loc în Côte d'Ivoire în toamna anului 2010 și în urma cărora Organizația Națiunilor Unite (ONU) a certificat victoria domnului Alassane Ouattara. Uniunea a recunoscut de asemenea victoria domnului Ouattara și a făcut un apel către toți liderii ivorieni, civili și militari, să se plaseze sub autoritatea președintelui ales democratic, confirmând determinarea sa de a adopta sancțiuni îndreptate împotriva acelor care ar împiedica respectarea voinței exprimate în mod suveran de poporul ivorian.

În această privință, Tribunalul a amintit că eficacitatea controlului jurisdicțional presupune că autoritatea Uniunii în cauză este obligată să comunice motivele măsurilor restrictive aplicate, în măsura posibilului, fie în momentul adoptării lor, fie, cel puțin, cât mai rapid posibil după adoptare, pentru a le permite destinatarilor exercitarea în termen a dreptului lor la acțiune. În cazul în care persoana interesată nu dispune de dreptul de a fi ascultată anterior adoptării unei măsuri inițiale prin care se impun astfel de măsuri, respectarea obligației de motivare este cu atât mai importantă cu cât constituie unica garanție care îi permite persoanei interesate să se prevaleze în mod eficient de căile de atac pe care le are la dispoziție pentru a contesta legalitatea măsurii menționate. În principiu, motivarea unui act al Consiliului prin care se impun astfel de măsuri trebuie să privească nu numai condițiile legale de aplicare a acestui act, ci și motivele specifice și concrete pentru care Consiliul consideră, în exercitarea puterii sale de apreciere discreționare, că persoana interesată trebuie să facă obiectul acestor măsuri. Întrucât Consiliul dispune de o astfel de putere de apreciere în ceea ce privește elementele care trebuie luate în considerare în vederea adoptării sau a menținerii unei măsuri de înghețare a fondurilor, nu i se poate impune acestuia să indice mai specific modul în care înghețarea fondurilor unei persoane contribuie concret la combaterea obstrucționării procesului de pace și de reconciliere națională sau să furnizeze probe care să urmărească demonstrarea faptului că persoana interesată și-ar putea utiliza fondurile pentru a proceda în viitor la o astfel de obstrucționare.

În speță, Tribunalul constată că Consiliul s-a limitat la expunerea unor considerații vagi și generale pentru a motiva înscrierea doamnei Bamba pe lista contestată. În special, precizarea că aceasta este directoare a grupului Cyclone, editor al ziarului „Le temps”, nu constituie o împrejurare de natură să motiveze în mod specific și concret actele atacate în ceea ce o privește. Astfel, în lipsa unui element concret, această precizare nu permite să se înțeleagă în ce fel s-ar fi dat doamna Bamba la obstrucționări ale procesului de pace și de reconciliere prin incitarea publică la ură și la violență și prin participarea la campanii de dezinformare cu privire la alegerile prezidențiale din anul 2010.

În aceste împrejurări, Tribunalul apreciază că motivarea actelor atacate nu i-a permis doamnei Bamba să conteste validitatea acestora în fața sa. Tribunalul precizează că respectiva motivare nu i-a permis să își exercite controlul asupra temeiniciei actelor atacate și, în consecință, anulează actele atacate, efectele acestora fiind totuși menținute până la expirarea termenului de declarare a recursului în fața Curții de Justiție, și anume două luni și zece zile de la notificarea hotărârii sau, în cazul în care a fost introdus un recurs, după respingerea acestuia, în temeiul articolului 280 TFUE și al articolului 264 al doilea paragraf TFUE.

În cadrul combaterii proliferării nucleare, vom remarca de asemenea că, în Hotărârea din 7 decembrie 2011, *HTTS/Consiliul* (T-562/10, nepublicată încă, pronunțată potrivit procedurii de judecare a cauzei în lipsă), Tribunalul a anulat regulamentul prin care se impun măsuri restrictive față de reclamantă, constatând că elementele furnizate de Consiliu erau în primul rând contradictorii și nu permiteau să se înțeleagă dacă înscrierea denumirii reclamantei pe lista în litigiu se datora perpetuării împrejurărilor reținute în regulamentul anterior, respectiv legăturile dintre reclamantă și societatea HDSL, sau unor împrejurări noi, respectiv legăturile directe dintre reclamantă și societatea IRISL. În orice caz, nici regulamentul, nici scrisoarea de răspuns a Consiliului la cererea de reexaminare formulată de reclamantă nu permiteau să se aprecieze motivele pentru care Consiliul considerase că elementele prezentate de reclamantă, referitoare la natura activităților sale și la autonomia sa față de HDSL și față de IRISL, nu puteau modifica poziția acestuia cu privire la menținerea măsurilor restrictive în privința sa. De asemenea, Consiliul nu a precizat natura controlului exercitat în aparență de IRISL asupra reclamantei sau activitățile pe care aceasta din urmă le efectuează în numele acesteia. Tribunalul anulează regulamentul atacat, în măsura în care o privește pe reclamantă, pentru încălcarea obligației de motivare. Pentru a nu aduce o atingere serioasă și ireversibilă eficacității măsurilor restrictive prevăzute de regulamentul atacat și pentru a evita ca reclamanta să poată adopta comportamente prin care să eludeze efectele unor măsuri restrictive ulterioare, Tribunalul decide totuși să mențină efectele regulamentului menționat pentru o perioadă care nu poate depăși două luni începând de la data pronunțării hotărârii.

Mediu – Sistem de comercializare a cotelor de emisie de gaze cu efect de seră

Cauza *Letonia/Comisia* (Hotărârea din 22 martie 2011, T-369/07, nepublicată încă, în recurs), a privit decizia Comisiei prin care s-a declarat incompatibil cu sistemul de comercializare a cotelor de emisie de gaze cu efect de seră, instituit de Directiva 2003/87/CE²¹, un element al modificării propuse a planului național de alocare (denumit în continuare „PNA”) a cotelor de emisie pentru Republica Letonia pentru perioada cuprinsă între 2008 și 2012. Acest PNA modificat, notificat de Republica Letonia, pune în aplicare o primă decizie a Comisiei prin care aceasta declarase incompatibil cu Directiva 2003/87 un element al PNA inițial și condiționase lipsa formulării unor obiecții cu privire la PNA de efectuarea unor modificări în scopul de a reduce cantitatea totală a cotelor care trebuie alocate. Decizia referitoare la PNA modificat intervenise totuși după expirarea termenului prevăzut la articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2003/87, care prevede că, în termen de trei luni de la notificarea unui PNA de către un stat membru, Comisia poate respinge planul în cauză sau orice element al acestuia, pe baza incompatibilității cu criteriile enumerate în anexa III la directiva menționată.

În scopul de a determina dacă Comisia putea adopta în mod valabil decizia atacată după expirarea acestui termen, Tribunalul arată că, în cazul în care Comisia renunță să facă uz de această putere în termenul de trei luni care curge după notificarea de către statul membru a PNA, statul membru poate în principiu să pună în aplicare respectivul PNA, fără a fi necesară aprobarea Comisiei. Astfel, procedura de examinare a PNA nu trebuie să se încheie în mod necesar printr-o decizie formală. În schimb, Tribunalul subliniază că Comisia poate fi determinată să folosească puterea sa decizională în cazul în care statul membru se abține de la sau refuză modificarea PNA înainte de expirarea termenului de trei luni, în pofida obiecțiilor ridicate. Astfel, în lipsa unei asemenea decizii de respingere a Comisiei, PNA notificat devine definitiv și beneficiază de o prezumție de legalitate care permite statului membru să îl pună în aplicare.

²¹ Directiva 2003/87/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 octombrie 2003 de stabilire a unui sistem de comercializare a cotelor de emisie de gaze cu efect de seră în cadrul Comunității și de modificare a Directivei 96/61/CE a Consiliului (JO L 275, p. 32, Ediție specială, 15/vol. 10, p. 78), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2004/101/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 27 octombrie 2004 (JO L 338, p. 18, Ediție specială, 15/vol. 12, p. 61).

În ceea ce privește modificările care, precum în speță, intervin într-o etapă ulterioară a procedurii de examinare, Tribunalul arată că acestea au ca obiect tocmai înlăturarea obiecțiilor exprimate inițial de Comisie. Prin urmare, acceptarea modificărilor de către Comisie nu este decât corolarul obiecțiilor formulate inițial de către aceasta, iar nu expresia unei competențe generale de autorizare. Pe de altă parte, acceptarea de către Comisie a modificărilor aduse PNA nu trebuie să facă obiectul unei decizii formale a acesteia.

Pe de altă parte, Tribunalul arată că procedura inițiată în temeiul articolului 9 alineatul (3) din Directiva 2003/87 urmărește să asigure statelor membre securitatea juridică și în special să le permită să cunoască rapid, cu certitudine, în termene scurte, care este modul în care pot să aloce cotele de emisie și să gestioneze sistemul de comercializare a cotelor pe baza PNA în perioada avută în vedere. Într-adevăr, există un interes legitim ca PNA să nu fie supus, pe toată perioada sa de valabilitate, riscului de a fi contestat de Comisie. Aceste considerații se aplică oricărui PNA, indiferent dacă este sau nu este vorba despre versiunea notificată inițial sau despre o versiune revizuită și notificată ulterior, cu atât mai mult cu cât controlul efectuat de Comisie a fost deja precedat de o primă etapă de examinare.

În consecință, noțiunea de notificare în sensul articolului 9 alineatul (3) din Directiva 2003/87 cuprinde atât notificarea inițială, cât și pe cea subsecventă a diferitor versiuni ale unui PNA, astfel încât fiecare dintre aceste notificări determină curgerea unui nou termen de trei luni. În speță, Tribunalul anulează decizia atacată, întrucât aceasta a intervenit după expirarea termenului menționat, la care PNA revizuit devenise definitiv.

Sănătate publică

În cauza *Franța/Comisia* (Hotărârea din 9 septembrie 2011, T-257/07, nepublicată încă, în recurs), reclamanta urmărea să obțină anularea regulamentului prin care Comisia modificase Regulamentul (CE) nr. 999/2001²², în măsura în care acesta permite măsuri de monitorizare și de eradicare mai puțin restrictive decât cele prevăzute anterior pentru turmele de ovine și de caprine. În acest context, Tribunalul a precizat că determinarea nivelului de risc considerat inacceptabil pentru societate revine instituțiilor însărcinate cu alegerea politică pe care o constituie stabilirea unui nivel adecvat de protecție. Acestor instituții le revine sarcina de a determina pragul critic de probabilitate a efectelor adverse pentru sănătatea publică, siguranță și mediu și de gravitate a acestor efecte potențiale pe care nu îl mai consideră acceptabil pentru societate, prag care, odată depășit, necesită recurgerea la măsuri preventive în pofda incertitudinii științifice care persistă. La stabilirea nivelului de risc considerat inacceptabil pentru societate, instituțiile sunt obligate să asigure un nivel ridicat de protecție, fără să poată totuși să adopte o abordare pur ipotetică a riscului și să își orienteze deciziile spre un nivel de „risc zero”. Tribunalul arată de asemenea că gestionarea riscului reprezintă un set de acțiuni întreprinse de o instituție care se confruntă cu un risc în scopul de a-l reduce la un nivel considerat acceptabil pentru societate, având în vedere obligația acesteia de a asigura un nivel ridicat de protecție a sănătății publice, a siguranței și a mediului.

Pe de altă parte, Tribunalul subliniază că revine autorității competente sarcina de a reexamina într-un termen rezonabil măsurile provizorii adoptate, întrucât, atunci când elemente noi modifică percepția asupra unui risc sau arată că acest risc poate fi limitat prin măsuri mai puțin restrictive decât cele existente, instituțiile trebuie să asigure adaptarea reglementării la noile date. Astfel, noi

²² Regulamentul (CE) nr. 999/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 22 mai 2001 de stabilire a unor reglementări pentru prevenirea, controlul și eradicarea anumitor forme transmisibile de encefalopatie spongiformă (JO L 147, p. 1, Ediție specială, 03/vol. 37, p. 213).

cunoștințe sau noi descoperiri științifice, atunci când justifică o relaxare a unei măsuri preventive, modifică conținutul concret al obligației autorităților publice de a menține în permanență un nivel ridicat de protecție a sănătății umane. În cazul în care astfel de elemente aduc modificări în ceea ce privește evaluarea inițială a riscurilor, legalitatea adoptării unor măsuri preventive mai puțin restrictive trebuie să fie apreciată în lumina acestora, iar nu în funcție de elementele care au determinat evaluarea riscurilor în contextul adoptării măsurilor preventive inițiale. Numai în situația în care acest nou nivel de risc depășește nivelul de risc considerat acceptabil pentru societate, instanța trebuie să constate încălcarea principiului precauției.

Difuzarea programelor de televiziune

În cauzele *FIFA/Comisia* (Hotărârea din 17 februarie 2011, T-385/07, nepublicată încă, în recurs) și *UEFA/Comisia* (Hotărârea din 17 februarie 2011, T-55/08, nepublicată încă, în recurs), Tribunalul a fost sesizat cu acțiuni în anulare introduse de organul executiv mondial al fotbalului și de autoritatea de decizie a fotbalului european împotriva deciziilor Comisiei prin care aceasta a considerat ca fiind compatibile cu dreptul Uniunii listele, stabilite de Regatul Belgiei și de Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, privind evenimentele considerate ca având o importanță majoră pentru societate în sensul articolului 3a alineatul (1) din Directiva 89/552/CEE²³. Aceste liste cuprindeau, printre altele, pentru Belgia, toate meciurile etapei finale a Campionatului Mondial de Fotbal, iar, pentru Regatul Unit, toate meciurile etapei finale a Campionatului European de Fotbal (EURO). Listele fuseseră adresate Comisiei în temeiul Directivei 89/552, care permite statelor membre să interzică difuzarea exclusivă a evenimentelor pe care le consideră de importanță majoră pentru societatea lor, atunci când o astfel de difuzare ar priva o parte importantă a publicului de posibilitatea de a urmări aceste evenimente la televiziunea liberă.

Tribunalul apreciază, în primul rând, că referirea la Campionatul Mondial de Fotbal și la EURO cuprinsă în considerentul (18) al Directivei 97/36/CE²⁴ implică faptul că, atunci când un stat membru înscrie meciuri din aceste competiții pe lista pe care a întocmit-o, nu este necesar ca acesta să menționeze în comunicarea sa către Comisie o motivație specială privind caracterul lor de eveniment de importanță majoră pentru societate. Cu toate acestea, eventuala concluzie a Comisiei potrivit căreia înscrierea Campionatului Mondial și a EURO în integralitatea lor pe o listă a evenimentelor de importanță majoră pentru societatea unui stat membru este compatibilă cu dreptul Uniunii, pentru motivul că aceste competiții sunt considerate, prin caracteristicile lor, evenimente unice, poate fi repusă în discuție pe baza unor elemente specifice. Mai precis, revine reclamantelor sarcina de a demonstra că meciurile „non-prime” ale Campionatului Mondial (și anume altele decât semifinalele, finala și meciurile unei echipe naționale a țării respective sau ale echipelor naționale ale țării respective) și/sau meciurile „non-derbi” ale EURO (și anume altele decât meciul de deschidere și finala) nu au o astfel de importanță pentru societatea acestui stat.

În acest context, Tribunalul precizează că meciurile „prime” și meciurile „derbi”, precum și meciurile care implică respectiva echipă națională au o importanță majoră pentru publicul dintr-un anumit stat membru și pot, așadar, să fie înscrise pe o listă națională care recenzează evenimentele pe care acest public trebuie să le poată urmări la televiziunea liberă. În ceea ce privește celelalte meciuri ale Campionatului Mondial și ale EURO, Tribunalul arată că aceste competiții pot fi considerate

²³ Directiva 89/552/CEE a Consiliului din 3 octombrie 1989 privind coordonarea anumitor acte cu putere de lege și acte administrative ale statelor membre cu privire la desfășurarea activităților de difuzare a programelor de televiziune (JO L 298, p. 23, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 215).

²⁴ Directiva 97/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 iunie 1997 de modificare a Directivei [89/552] (JO L 202, p. 60, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 232).

evenimente unice, iar nu succesiuni de evenimente individuale divizate în meciuri. Tribunalul precizează că alte meciuri decât meciurile „prime”, meciurile „derbi” și meciurile care implică o anumită echipă națională pot influența participarea echipelor menționate la meciurile „prime” și „derbi”, ceea ce poate suscita un interes deosebit al publicului pentru a le urmări. În această privință, Tribunalul observă că nu se poate stabili anticipat – în momentul întocmirii listelor naționale și al achiziționării drepturilor de difuzare – care dintre meciuri vor fi cu adevărat decisive pentru etapele ulterioare ale acestor competiții sau vor avea un impact asupra evoluției unei anumite echipe naționale. Pentru acest motiv, Tribunalul apreciază că faptul că anumite meciuri „non-prime” sau „non-derbi” pot influența participarea la meciurile „prime” sau „derbi” poate justifica decizia unui stat membru de a considera toate meciurile din aceste competiții ca fiind de importanță majoră pentru societate. Pe de altă parte, Tribunalul constată lipsa unei armonizări a evenimentelor care pot să fie considerate ca fiind de importanță majoră pentru societate și arată că cifrele de audiență privind meciurile „non-prime” și „non-derbi” ale ultimelor competiții demonstrează că aceste meciuri au atras un număr important de telespectatori, dintre care o parte semnificativă nu sunt interesați de regulă de fotbal.

În sfârșit, Tribunalul arată că, deși calificarea Campionatului Mondial și a EURO ca evenimente de importanță majoră pentru societate poate afecta prețul pe care FIFA și UEFA îl vor obține pentru drepturile de difuzare a acestor competiții, aceasta nu înlătură valoarea comercială a drepturilor menționate, întrucât nu obligă aceste două organizații să le cesioneze în orice condiții. În plus, deși o astfel de calificare restrânge libera prestare a serviciilor și libertatea de stabilire, această restrângere este justificată întrucât urmărește să protejeze dreptul la informație și să asigure accesul larg al publicului la prezentarea prin difuzarea la televiziune a unor evenimente de importanță majoră pentru societate.

Contracte de achiziții publice – Dreptul la o cale de atac efectivă

În Hotărârea din 20 septembrie 2011, *Evropaïki Dynamiki/BEI* (T-461/08, nepublicată încă), Tribunalul, după ce a constatat în prealabil că este competent să se pronunțe asupra unei acțiuni introduse de un ofertant neselectat împotriva deciziei luate de Comitetul de direcție al Băncii Europene de Investiții (BEI) de a atribui un contract de achiziții publice de prestări de servicii în domeniul informatic, a anulat decizia menționată pentru motivul, printre altele, că procedura de cerere de ofertă nu îndeplinise cerințele unei protecții juridice complete. Astfel, pe de o parte, decizia atacată nu a fost notificată reclamantei, care a luat cunoștință despre aceasta după ce decizia își epuizase, în principiu, efectele odată cu semnarea și cu intrarea în vigoare a contractului. Or, în speță, posibilitatea reclamantei de a introduce o astfel de cerere de suspendare a executării deciziei de atribuire a contractului, chiar înainte de semnarea și de intrarea în vigoare a contractului, ar fi fost necesară pentru a da un caracter efectiv acțiunii sale principale, care urmărea verificarea imparțialității procedurii de cerere de ofertă și păstrarea șanselor sale de a încheia contractul cu BEI, la finalizarea procedurii menționate.

Pe de altă parte, BEI nu prezentase reclamantei o motivare suficientă a deciziei de atribuire a contractului înainte de introducerea acțiunii sale principale prin care se urmărește, în special, anularea acestei decizii. În cadrul atribuirii unui contract de achiziții publice, dreptul unui ofertant neselectat la o cale de atac efectivă împotriva deciziei care atribuie contractul de achiziții publice unui alt ofertant, precum și obligația corelativă ce revine autorității contractante de a-i comunica, la cerere, motivele deciziei sale trebuie privite ca fiind norme fundamentale de procedură în sensul jurisprudenței, în măsura în care acestea însoțesc elaborarea deciziei de atribuire de garanții care permit exercitarea unui control efectiv asupra imparțialității procedurii de cerere de ofertă care a condus la această decizie.

II. Contenciosul despăgubirii

În Hotărârea din 8 noiembrie 2011, *Idromacchine și alții/Comisia* (T-88/09, nepublicată încă), Tribunalul a abordat problema angajării răspunderii extracontractuale a Comunității în cazul încălcării, de către o instituție, a obligației sale de a respecta secretul profesional, ca urmare a publicării, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, a unei informații privitoare la reclamantă.

Tribunalul arată că, în ceea ce privește divulgarea unor informații într-o decizie a Comisiei în materia ajutoarelor de stat, trebuie să se considere că este confidențială informația potrivit căreia o întreprindere, care nu a fost beneficiară a ajutorului în cauză, nu a fost în măsură să livreze cocontractantului său produse conforme standardelor în vigoare și condițiilor contractuale, întrucât această informație a fost comunicată Comisiei de statul membru în cauză exclusiv în scopul procedurii administrative de examinare a ajutoarelor în discuție și s-a referit la desfășurarea relațiilor comerciale dintre societățile respective. Astfel de informații sunt, în plus, de natură să cauzeze un prejudiciu serios întreprinderii în cauză atât timp cât o nominalizează în mod defavorabil. Pe de altă parte, în măsura în care divulgarea informației este susceptibilă să aducă atingere imaginii și reputației întreprinderii, interesul acesteia ca o astfel de informație să nu fie divulgată este în mod obiectiv demn de a fi protejat.

Tribunalul precizează că aprecierea caracterului confidențial al unei informații necesită să fie puse în balanță interesele individuale legitime care se opun divulgării informației și interesul general care urmărește ca activitățile instituțiilor Uniunii să se desfășoare cu respectarea cât se poate de strictă a principiului deschiderii. În speță, divulgarea informațiilor este considerată disproporționată în raport cu obiectul deciziei Comisiei, atât timp cât ar fi fost suficient să se menționeze încălcările obligațiilor contractuale în termeni foarte generali sau, după caz, în termeni mai specifici, fără a fi necesar în vreuna dintre aceste ipoteze să se menționeze numele furnizorului.

Arătând că Comisia nu dispune de o marjă largă de apreciere cu privire la problema dacă trebuie să se abată, într-un caz concret, de la regula confidențialității, Tribunalul concluzionează că faptul de a divulga o informație cu caracter confidențial care aduce atingere reputației unei societăți constituia o încălcare a obligației de a păstra secretul profesional prevăzută la articolul 287 CE și era suficient să se stabilească existența unei încălcări suficient de grave. Comisia este astfel obligată la plata sumei de 20 000 de euro cu titlu de reparare a atingerii aduse imaginii și reputației suferite de reclamantă.

Cu ocazia Hotărârii din 23 noiembrie 2011, *Sison/Consiliul* (T-341/07, nepublicată încă, pronunțată în cameră extinsă), Tribunalul a precizat condițiile de angajare a răspunderii extracontractuale a Uniunii – în special cea referitoare la încălcarea suficient de gravă a unei norme care conferă drepturi particularilor – în ipoteza în care decizia nelegală de la originea daunei a fost anulată de Tribunal pentru motivul că deciziile naționale pe care s-a întemeiat Consiliul pentru a îngheța fondurile reclamantului nu priveau nici inițierea unor cercetări sau a urmăririi penale, nici o condamnare pentru o activitate teroristă, contrar cerințelor prevăzute de legislația Uniunii.

În această privință, Tribunalul amintește că acțiunea în despăgubire nu urmărește asigurarea reparării unui prejudiciu cauzat de orice nelegalitate. Numai o încălcare suficient de gravă a unei norme de drept care are ca obiect conferirea unor drepturi particularilor poate angaja răspunderea Uniunii. Criteriul decisiv care permite să se considere că această cerință este respectată este cel al încălcării evidente și grave, de către instituția în cauză, a limitelor puterii sale de apreciere. Cu toate acestea, chiar dacă are un caracter determinant, întinderea puterii de apreciere a instituției în cauză nu constituie un criteriu exclusiv. Astfel, regimul răspunderii extracontractuale ia în considerare în

special complexitatea situațiilor pe care trebuie să le soluționeze și dificultățile de aplicare sau de interpretare a textelor.

Or, Tribunalul consideră că, deși Consiliul nu dispune de nicio marjă discreționară atunci când apreciază dacă sunt reunite elementele de fapt și de drept susceptibile să condiționeze aplicarea unei măsuri de înghețare a fondurilor, interpretarea și aplicarea dreptului Uniunii erau deosebit de dificile în speță. Tribunalul constată că însuși textul dispozițiilor în cauză este confuz, aspect confirmat de jurisprudența abundentă a Tribunalului în această privință. Numai printr-o examinare a aproximativ zece cauze, eșalonate pe mai mulți ani, Tribunalul a elaborat în mod progresiv un cadru rațional și coerent de interpretare a acestor dispoziții. Doar cu ocazia hotărârii prin care s-a anulat decizia de la originea prejudiciului, Tribunalul a considerat că o decizie națională trebuia, pentru a putea fi invocată în mod valabil de Consiliu, să se înscrie în cadrul unei proceduri naționale care să vizeze direct și în principal aplicarea unei măsuri preventive sau represive împotriva persoanei interesate, în vederea combaterii terorismului. Pe de altă parte, Tribunalul menționează complexitatea aprecierilor juridice și factuale impuse de soluționarea cauzei. În sfârșit, Tribunalul subliniază că importanța fundamentală a obiectivului de interes general reprezentat de combaterea amenințărilor la adresa păcii și a securității internaționale și constrângerile specifice pe care urmărirea acestuia „prin toate mijloacele” le impune instituțiilor vizate ale Uniunii, la cererea presantă a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, sunt deopotrivă factori care trebuie luați în considerare.

Astfel, în speță, încălcarea de către Consiliu a reglementării aplicabile, deși în mod clar dovedită, se explică, potrivit Tribunalului, prin constrângerile și prin responsabilitățile specifice care reveneau acestei instituții și constituie o neregulă pe care ar fi putut să o săvârșească în împrejurări similare o administrație care acționează cu prudența și cu diligența obișnuite, astfel încât nu se poate constata o încălcare suficient de gravă care poate da naștere dreptului la despăgubire.

III. Recursuri

În cursul anului 2011, au fost introduse 44 de recursuri împotriva unor decizii ale Tribunalului Funcției Publice, iar 29 de cauze au fost soluționate de camera de recursuri a Tribunalului. Patru dintre ele merită o atenție specială.

În Hotărârea din 12 iulie 2011, *Comisia/Q* (T-80/09 P, nepublicată încă), Tribunalul a subliniat că simpla constatare a unei nelegalități era suficientă pentru a considera îndeplinită prima dintre cele trei condiții necesare pentru angajarea răspunderii Comunității pentru prejudiciile cauzate funcționarilor și foștilor săi funcționari în urma unei încălcări a dreptului funcției publice europene, fără să fie necesar să se constate o încălcare suficient de gravă a unei reguli de drept care are ca obiect să confere drepturi particularilor²⁵. Pe de altă parte, Tribunalul a arătat că admisibilitatea acțiunii în despăgubiri introduse de un funcționar în temeiul articolului 24 al doilea paragraf din Statutul funcționarilor Uniunii Europene este condiționată de epuizarea căilor de atac naționale, în măsura în care acestea asigură o protecție efectivă a persoanelor interesate și sunt de natură să conducă la repararea pretinsului prejudiciu. În această privință, regimul special de răspundere (regimul răspunderii independente de culpă) instituit de dispoziția menționată se întemeiază pe obligația administrației de a proteja sănătatea și securitatea funcționarilor și agenților săi

²⁵ Confirmând în privința acestui aspect Hotărârea din 16 decembrie 2010, *Comisia/Petrilli* (T-143/09 P, nepublicată încă), care a făcut obiectul unei propunerii de reexaminare, închisă prin Decizia Curții din 8 februarie 2011, C-17/11 RX.

împotriva atacurilor sau a relexelor tratamente din partea terților sau a altor funcționari, cărora pot să le fie victime în exercitarea funcțiilor lor, în special sub forma unei hărțuiri morale, în sensul articolului 12a alineatul (3) din statut. Prin urmare, Tribunalul a apreciat că Tribunalul Funcției Publice a încălcat articolele 90 și 91 din statut și a statuat *ultra petita*, obligând Comisia la repararea prejudiciului moral rezultat dintr-o greșeală de serviciu care a contribuit la izolarea reclamantului în cadrul unității. În sfârșit, Tribunalul a considerat că Tribunalul Funcției Publice a încălcat de asemenea articolele 90 și 91 din statut și a depășit limitele controlului jurisdicțional, substituindu-se, în practică, administrației, întrucât s-a pronunțat asupra motivului referitor la hărțuirea morală invocat de reclamant.

Pe de altă parte, în Hotărârile din 14 decembrie 2011, *Comisia/Pachtitis* (T-361/10 P, nepublicată încă) și *Comisia/Vicente Carbajosa și alții* (T-6/11 P, nepublicată încă), prin care se confirmă în privința acestui aspect hotărârile pronunțate de Tribunalul Funcției Publice, Tribunalul a apreciat că Oficiul European pentru Selecția Personalului (EPSO) nu avea competența de a stabili conținutul testelor de acces la un concurs. Tribunalul a analizat repartizarea competențelor între EPSO și comisia de evaluare din cadrul concursului în raport cu anexa III la statut, reținând că, deși competența de a stabili conținutul testelor de acces nu a fost atribuită expres nici EPSO, nici comisiei de evaluare, desfășurarea testelor era, înainte de înființarea EPSO, încredințată comisiei de evaluare din cadrul concursului, potrivit unei jurisprudențe constante. Prin urmare, având în vedere lipsa unei modificări statutare care să confere expres EPSO o astfel de competență, pe de o parte, și caracterul în principal organizatoric al sarcinilor atribuite EPSO prin articolul 7 din aceeași anexă, pe de altă parte, Tribunalul a apreciat că EPSO nu era competent să stabilească conținutul testelor de preselecție ale unui concurs. În ceea ce privește decizia de înființare a EPSO²⁶ și decizia privind organizarea și funcționarea acestui organism²⁷, Tribunalul a considerat că acestea aveau un rang ierarhic inferior celui al dispozițiilor statutului. Prin urmare, în temeiul principiului legalității, deși aceste decizii conțin câteodată formulări pe baza cărora se poate considera eronat că EPSO este competent să stabilească conținutul testelor de acces, ele nu pot fi interpretate în sensul în care contravin statutului.

În sfârșit, în Hotărârea din 21 septembrie 2011, *Adjemian și alții/Comisia* (T-325/09 P, nepublicată încă), Tribunalul a apreciat că principiul interzicerii abuzului de drept, potrivit căruia nimeni nu se poate prevala în mod abuziv de normele de drept, făcea parte dintre principiile generale de drept. Rezultă că legiuitorul și autoritatea abilitată să încheie contractele de muncă (denumită în continuare „AAIC”) sunt obligați, cu ocazia adoptării sau a punerii în aplicare a normelor care reglementează relațiile dintre Comunitățile Europene și agenții acestora, să împiedice abuzurile de drept care pot rezulta din folosirea raporturilor sau a contractelor de muncă pe durată determinată succesive, potrivit obiectivelor de îmbunătățire a condițiilor de trai și de muncă ale lucrătorilor și de protecție socială adecvată a acestora din urmă, prevăzute la articolul 136 CE. Pe de altă parte, Tribunalul a apreciat că principala caracteristică a contractelor de muncă în calitate de agent contractual auxiliar este precaritatea acestora în timp, corespunzătoare chiar scopului acestor contracte, care era îndeplinirea unor atribuții precare, prin natura lor sau în absența unui titular, de către personal ocazional. Prin urmare, regimul menționat nu poate fi utilizat de AAIC pentru încredințarea pe perioade lungi a unor sarcini corespunzătoare unui „post permanent” acestui

²⁶ Decizia 2002/620/CE a Parlamentului European, a Consiliului, a Comisiei, a Curții de Justiție, a Curții de Conturi, a Comitetului Economic și Social, a Comitetului Regiunilor și a Ombudsmanului European din 25 iulie 2002 de înființare a EPSO (JO L 197, p. 53, Ediție specială, 01/vol. 8, p. 247).

²⁷ Decizia 2002/621/CE a secretarilor generali ai Parlamentului European, Consiliului și Comisiei, a grefierului Curții de Justiție, a secretarilor generali ai Curții de Conturi, Comitetului Economic și Social și Comitetului Regiunilor și a reprezentantului Ombudsmanului European din 25 iulie 2002 privind organizarea și funcționarea EPSO (JO L 197, p. 56).

personal, care ar fi astfel utilizat în mod anormal, cu prețul unei incertitudini prelungite. Astfel, o asemenea utilizare ar fi contrară principiului interzicerii abuzului de drept, aplicat în cazul folosirii de către AAIC a contractelor de muncă pe perioadă determinată succesive în funcția publică. Cu toate acestea, un astfel de abuz ar putea fi îndreptat, iar consecințele negative suferite de persoana în cauză ar putea fi înlăturate prin efectuarea unei recalificări a contractului de muncă, care poate conduce în special la transformarea contractelor de muncă pe perioadă determinată succesive într-un contract pe perioadă nedeterminată.

IV. Cereri de măsuri provizorii

În acest an, președintele Tribunalului a fost sesizat cu 44 de cereri de măsuri provizorii, ceea ce reprezintă o creștere ușoară în raport cu numărul de cereri introduse (41) în anul 2010. În 2011, judecătorul delegat cu luarea măsurilor provizorii a soluționat 52 de cauze, față de 38 în 2010. Au fost admise două cereri de suspendare a executării, îndreptate împotriva unor amenzi care fuseseră aplicate reclamantelor pentru participarea lor la înțelegeri anticoncurențiale, și anume prin Ordonanța din 2 martie 2011, *1. garantovaná/Comisia* (T-392/09 R, nepublicată), și prin Ordonanța din 13 aprilie 2011, *Westfälische Drahtindustrie și alții/Comisia* (T-393/10 R, nepublicată încă). Aceste două ordonanțe au dat ocazia președintelui Tribunalului să precizeze jurisprudența referitoare la grupuri, care determina luarea în considerare, în contextul urgenței, a resurselor financiare ale grupului de societăți căruia îi aparținea societatea care solicita acordarea măsurilor provizorii.

În cauza *1. garantovaná/Comisia*, citată anterior, societatea reclamantă, care își desfășoară activitatea în domeniul financiar, urmărea să obțină o exonerare de obligația, impusă de Comisie, de a constitui o garanție bancară drept condiție pentru a nu efectua recuperarea imediată a amenzii care i-a fost aplicată întrucât a exercitat o influență determinantă asupra politicii comerciale a unei alte societăți, participantă la o înțelegere în sectorul reactivilor pe bază de carbură de calciu și de magneziu pentru industria de oțel și de gaz. Președintele Tribunalului a constatat că existau în speță circumstanțe excepționale care justificau o suspendare a obligației de a constitui o asemenea garanție. Astfel, reclamanta demonstrase, în afară de existența unui *fumus boni juris*, că situația sa financiară precară era la baza refuzurilor exprimate de mai multe bănci de a-i acorda garanția bancară în cauză. În plus, elementele prezentate de Comisie nu permiteau să se pună la îndoială afirmația reclamantei potrivit căreia nu aparținea unui grup mai important și nu avea un acționar majoritar. Reclamanta nu se prezenta nici ca parte a unei rețele, ai cărei alți membri ar putea avea interese comune cu ea. Pe de altă parte, nu se putea reproșa reclamantei că situația sa financiară deteriorată fusese provocată prin propriul comportament. Faptul de a fi investit cea mai mare parte din activele care îi rămâneau în împrumuturi pe termen lung, cu puțin timp înainte de aplicarea amenzii, și de a fi imobilizat astfel aceste active era justificat în mod rezonabil prin activitatea sa în calitate de investitor de capital. În această privință, nu se putea pretinde reclamantei să își blocheze investițiile și să își înceteze activitatea economică pe parcursul procedurii administrative întreprinse de Comisie. Comparând interesele în cauză, președintele Tribunalului a considerat că interesele financiare ale Uniunii nu ar fi mai bine protejate prin recurgerea la executarea silită imediată a amenzii, de vreme ce era puțin probabil ca, în speță, Comisia să fi putut obține quantumul corespunzător al amenzii. Prin urmare, președintele Tribunalului a dispus exonerarea solicitată, cu condiția totuși ca reclamanta să nu poată ceda anumite active fără autorizația prealabilă a Comisiei, să plătească Comisiei suma echivalentă provizionului pe care îl constituise și să informeze Comisia regulat cu privire la evoluția activelor și a investițiilor sale.

În cauza *Westfälische Drahtindustrie și alții/Comisia*, citată anterior, trei societăți membre ale unui grup activ în sectorul industrial al oțelului, cărora li s-au aplicat amenzi pentru participarea la o înțelegere pe piața oțelului pentru precomprimare, au introdus o cerere de măsuri provizorii

prin care au solicitat scutirea de obligația de a constitui garanții bancare. În această privință, președintele Tribunalului a amintit că o scutire de obligația de a constitui o garanție bancară nu putea fi acordată decât dacă solicitantul proba că îi era obiectiv imposibil să constituie această garanție sau – alternativ – că o asemenea constituire ar periclita existența societății. S-a constatat că reclamantele s-au străduit în timp, în mod serios și repetat, să obțină o garanție bancară care să acopere amenzile aplicate, dar că aceste eforturi nu au dat niciun rezultat, întrucât cele paisprezece bănci cu care colaborează de obicei reclamantele, contactate de mai multe ori, refuzaseră să dea curs cererii acestora după examinarea aprofundată a situației lor financiare. Președintele nu a luat în considerare mijloacele financiare ale acționarului ArcelorMittal, care deține o participație de o treime la una dintre societățile reclamante. Amintind că jurisprudența referitoare la grupurile de societăți fusese extinsă la participațiile minoritare (30 %) – în funcție de structura capitalului societății în cauză –, s-a constatat totuși că grupul ArcelorMittal și grupul din care făceau parte reclamantele erau concurenți pe piața oțelului și urmăreau obiective strategice diferite. Președintele Tribunalului a înlăturat de asemenea argumentul Comisiei întemeiat pe interesul propriu pe care l-ar avea băncile cu care colaborează de obicei reclamantele, creditoare ale acestora, de a-și acoperi propriile creanțe. Potrivit președintelui, interesele unei bănci ca instituție de credit care a refuzat să acorde o garanție bancară nu trebuie să se încline în fața celor ale Comisiei decât dacă este aplicabilă jurisprudența referitoare la grupuri, această situație neregăsindu-se în cazul de față. Astfel, cele paisprezece bănci cu care colaborează de obicei reclamantele nu făceau parte din grupul acestora din urmă. Relațiile de afaceri cu acest grup se limitau la domeniul creditului, al recuperării creanțelor lor și al plății dobânzilor. În această măsură, nu există nicio identitate obiectivă între interesele strategice ale acestor instituții de credit și cele ale reclamantelor. Având în vedere că a fost probată imposibilitatea de a obține o garanție bancară, președintele a considerat că sunt lipsite de relevanță argumentele pe care Comisia le-a dedus din date cu caracter financiar și economic pentru a demonstra că, după o respingere a cererii de măsuri provizorii, „orice bancă rezonabilă” ar acorda în cele din urmă reclamantelor garanția în cauză.

Pe de altă parte, existența unui *fumus boni juris* a fost confirmată pentru cererea subsidiară care are ca obiect reducerea amenzilor, întemeiată printre altele pe motivul legat de refuzul de a lua în considerare lipsa capacității contributive a reclamantelor, președintele apreciind că nu se putea exclude în speță ca Tribunalul să își exercite competența de fond în materia amenzilor și să reducă amenzile aplicate reclamantelor. Președintele a dispus, așadar, scutirea solicitată, cu condiția totuși ca reclamantele să plătească Comisiei suma corespunzătoare provizionului pe care îl constituiseră și ratele lunare potrivit planului de plată oferit.

Celelalte cereri de măsuri provizorii au fost respinse, cel mai adesea pentru lipsa urgenței. Vom semna în special următoarele cauze.

În domeniul ajutoarelor de stat, trebuie să se menționeze, ca urmare a particularităților procedurale, așa-numitele cauze „ale cărbunelui spaniol” (Ordonanțele din 17 februarie 2011, *Gas Natural Fenosa SDG/Comisia*, T-484/10 R, *Iberdrola/Comisia*, T-486/10 R, și *Endesa și Endesa Generación/Comisia*, T-490/10 R, nepublicate). Aceste cauze își au originea în decizia Regatului Spaniei de a institui o schemă de ajutoare financiare în favoarea producției de electricitate pe bază de cărbune de proveniență națională. În acest sens, prin schema în cauză mai multe centrale de producție a electricității erau obligate să se aprovizioneze cu cărbune de proveniență națională și să producă anumite volume de electricitate pe baza cărbunelui menționat, în schimbul unei compensații de stat a costurilor suplimentare de producție determinate de cumpărarea cărbunelui de proveniență națională. Întrucât Comisia a autorizat schema în cauză, cele trei întreprinderi reclamante au introdus acțiuni în anularea acestei decizii de autorizare și au formulat cereri de suspendare a executării. Având în vedere adoptarea iminentă a unei decizii a autorității spaniole competente de obligare a reclamantelor de a se angaja, în termen de trei zile, să achiziționeze

cantități determinate de cărbune de proveniență națională, președintele Tribunalului a dispus, la 3 noiembrie 2010, în temeiul articolului 105 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, și anume fără ascultarea părților adverse, suspendarea deciziei atacate până la adoptarea ordonanțelor prin care se pune capăt procedurilor de măsuri provizorii. Întrucât Regatul Spaniei a solicitat revocarea acestei suspendări provizorii, iar, într-un stadiu deosebit de tardiv al procedurii, reclamantele și-au manifestat intenția de a renunța la acțiunile lor, președintele a apreciat că, în așteptarea radierii finale a acțiunilor, era necesar să se pronunțe, în interesul unei bune administrări a justiției, asupra menținerii sau a privării de efecte a suspendării provizorii a deciziei Comisiei. Deși a confirmat existența unui *fumus boni juris*, președintele Tribunalului a exclus existența unor împrejurări care creează o urgență de natură să justifice acordarea măsurilor provizorii solicitate. Cu privire la compararea intereselor, după ce a amintit importanța pe care o prezintă serviciile de interes economic general în cadrul Uniunii și puterea largă de apreciere de care dispun autoritățile naționale pentru a le furniza, a le executa și a le organiza, președintele a apreciat că interesele urmărite de punerea în aplicare, cât mai rapid posibil, a serviciului de interes economic general spaniol și a compensării asociate trebuiau să prevaleze asupra intereselor invocate de întreprinderile reclamante. În consecință, Ordonanțele din 3 noiembrie 2010 prin care se acordă suspendarea provizorie a deciziei atacate au fost revocate. În sfârșit, întrucât întreprinderile reclamante au renunțat la cererile lor de măsuri provizorii, președintele a adoptat, la 12 aprilie 2011, trei ordonanțe de radieră, în cadrul procedurilor de măsuri provizorii, care implică în mod excepțional o obligare a reclamantelor la plata cheltuielilor de judecată.

În sfârșit, în Ordonanța din 9 iunie 2011, *Eurallumina/Comisia* (T-62/06 RENV-R, nepublicată, punctele 29-56), și în Ordonanța din 10 iunie 2011, *Eurallumina/Comisia* (T-207/07 R, nepublicată, punctele 32-59), după ce a expus în detaliu diferitele elemente constitutive ale jurisprudenței referitoare la grupuri, președintele a considerat că această jurisprudență este compatibilă cu articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene²⁸, cu articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, arătând că noțiunea de grup nu impunea o condiție imposibil de îndeplinit, de vreme ce nu împiedica nicio societate care aparține unui grup să demonstreze, printre altele, că interesele sale subiective nu coincid cu cele ale grupului său sau ale societății-mamă, că aceasta din urmă era juridic împiedicată să îi acorde sprijinul său financiar sau că grupul în întregime era incapabil din punct de vedere financiar să îi acorde asistență.

²⁸ JO 2010, C 83, p. 392.